

**Barn og unge med atferdsproblemer –
Politiets og barnevernets roller og samarbeid etatene imellom**

av Marit Fuglem

Antall ord: 14 187

Liten masteroppgave i rettsvitenskap
ved Universitetet i Tromsø
Det juridiske fakultet
Høsten 2007

INNHALDSFORTEGNELSE

1.0 Innledning	s. 1
1.1 Utgangspunkter	s. 1
1.2 Avgrensning	s. 2
1.3 Materialvalg og metoder	s. 3
1.4 Historikk	s. 5
1.5 Hovedproblemstilling og videre fremstilling	s. 6
2.0 Barnevernloven § 4-24	s. 7
2.1 Generelt om barnevernloven	s. 7
2.1.1 Lovens formål	s. 7
2.1.2 Barnevernets organisering	s. 7
2.1.3 Hensynet til barnets beste	s. 8
2.2 Hvem gjelder § 4-24 for	s. 8
2.3 Partsrettigheter	s. 9
2.4 Vilkår	s. 9
2.4.1 Kriteriet ”gjentatt kriminalitet”	s. 10
2.4.2 Kriteriet ”alvorlig kriminalitet”	s. 10
2.4.3 Kriteriet ”vedvarende misbruk av rusmidler”	s. 11
2.4.4 Kriteriet ”på annen måte”	s. 11
2.5 Årsaker til alvorlige atferdsvansker	s. 11
2.6 Tiltak	s. 12
2.6.1 Første ledd – korttidsbehandling	s. 12
2.6.2 Andre ledd – langtidsbehandling	s. 12
2.6.3 Nærmere om institusjonene	s. 13
2.6.4 Hva skjer om man ikke får plass på institusjon?	s. 14
2.7 Mildeste inngreps prinsipp	s. 15
2.8 Beviskrav	s. 15
3.0 Strafferett	s. 16
3.1 Generelt	s. 16
3.2 Den kriminelle lavalder	s. 16
3.3 Beviskrav	s. 17
3.4 Formålet med straff	s. 18

3.5 Straffebegrepet	s. 18
4.0 <u>Nærmere om straffebegrepet</u>	s. 20
4.1 Straffebegrepet i forhold til bvl. § 4-24	s. 20
4.2 Straffebegrepet i forhold til EMK	s. 21
4.2.1 Rt. 2003 s. 1827	s. 21
4.2.2 Vurdering av 2003-kjennelsen	s. 23
4.2.3 Rt. 2004 s. 1368	s. 25
4.2.4 Vurdering av 2004-kjennelsen	s. 26
5.0 <u>Lovverkets rammer for samarbeid</u>	s. 28
5.1 Politiets reaksjoner mot barn med atferdsvansker	s. 28
5.1.1 Etterforskningsplikt	s. 28
5.1.2 Politiets reaksjoner mot barn under 15 år	s. 29
5.1.3 Politiets reaksjoner mot barn over 15 år	s. 30
5.1.4 Et eksempel fra Tromsø	s. 31
5.2 Barnevernets reaksjoner mot barn med atferdsvansker	s. 31
5.2.1 Hva hindrer/fremmer samarbeid her?	s. 32
5.3 Taushetsplikt og meldeplikt	s. 33
5.3.1 Forvaltningslovens generelle taushetspliktregler	s. 33
5.3.2 Politiets taushetsplikt	s. 33
5.3.3 Politiets meldeplikt	s. 34
5.3.4 Barnevernets taushetsplikt	s. 34
5.3.5 Opplysninger fra barnevernet	s. 35
5.3.6 Samtykke	s. 36
5.3.7 Anonymisert informasjon	s. 37
5.4 Andre faktorer som hindrer/fremmer	s. 37
6.0 <u>Avsluttende og sammenfattende vurderinger</u>	s. 39
6.1 Hvorfor skal akkurat disse to etatene samarbeide?	s. 39
6.1.1 Hva er fordelene med et samarbeid?	s. 39
6.1.2 Hva er ulempene med et samarbeid?	s. 40
6.2 Dagens samarbeidsmuligheter	s. 40
6.2.1 Tromsøs måte å fremme samarbeid på	s. 41
6.3 Hvordan burde det være? Rettspolitiske vurderinger	s. 42
6.3.1 Særskilt om Høyesteretts uttalelse om samarbeid	s. 42
6.3.2 Stortingsmelding nr. 20	s. 43

6.3.3 Rundskriv Q-16/2007	s. 45
7.0 <u>Er det mulig å ha et samarbeid med dagens regler?</u>	s. 46
8.0 <u>Litteraturliste</u>	s. 48
8.1 Litteratur	s. 48
8.2 Domsregister	s. 48
8.2.1 Dommer og kjennelser	s. 48
8.2.2 Fylkesnemndsvedtak	s. 48
8.3 Offentlige dokumenter	s. 49
8.4 Lover	s. 49
8.5 Konvensjoner	s. 50
8.6 Internetthenvvisninger	s. 50

1.0 Innledning

1.1 Utgangspunkter

Temaet i oppgaven er å se på hvilken myndighet politiet og barnevernet, sammen og hver for seg, har til å gripe inn overfor og til å hjelpe barn og unge med atferdsproblemer. Politiet og barneverntjeneste får på to ulike måter kjennskap til barnets atferdsproblemer. Mens politiet møter barnet ute i det offentlige rom etter å ha begått en straffbar handling, møter barneverntjenesten barnet i hjemmet. Politiet møter et barn som ved første øyekast virker tøff og usårbar på utsiden, og som står alene. Barneverntjenesten møter barnet som en del av en familie, og de vet at barnet trenger hjelp. Mens politiet skal beskytte samfunnet mot dette barnet, skal barneverntjenesten hjelpe barnet til å kunne overleve i dagens tøffe samfunn. Selve lovbruddet vil for barneverntjenesten bare være en følge av en rekke hendelser som igjen er et resultat av hele livssituasjonen til barnet. De to etatene har derfor to totalt forskjellige utgangspunkter; barneverntjenesten jobber med familieproblemer, mens politiet jobber med kriminalitet. Man ser at de godt kunne jobbet uavhengig av hverandre.

Det er en stor gruppe av barn som utvikler en atferd som, sett i forhold til samfunnet ellers, anses avvikende. Denne oppførselen kan komme til uttrykk på mange ulike måter, eksempelvis ved at barnet gjør opprør mot foreldrene, skader seg selv, får spiseforstyrrelser eller dropper ut av skolen. Men det er først når den unge utfører et lovbrudd eller er blitt rusavhengig og/eller noe annet svært alvorlig skjer, at barneverntjenesten eller politiet kommer inn i bildet.

Barne- og ungdomskriminalitet er et stort problem i samfunnet vårt. Noen former, som narkotika, ran og vold, er også økende.¹ Noen mener at grunnen til den økende ungdomskriminaliteten er at de unge i dagens samfunn ikke har noen rolle. De er ikke barn lenger, men heller ikke voksne. Man kan kalle det en venteperiode.²

¹ Se Statistisk sentralbyrås nettsider (www.ssb.no) <http://www.ssb.no/ssp/utg/200003/2.shtml>

² Johs. Andenæs, *Alminnelig strafferett*, 5. utgave, Oslo 2005 s. 64-65

Det har opp i gjennom årene blitt gjort forsøk på, gjennom endringer i lovene, å stanse den negative utviklingen av økt kriminalitet. Det gjennomgående virkemiddelet har vært å tilby barn opplæring og påvirkning i stedet for å gi fengselsstraff. Andenæs³ mener imidlertid at resultatene bare har vært skuffende. Kanskje har han hatt for store forventninger. Å finne løsningen på hvordan man skal stoppe barne- og ungdomskriminaliteten er et sammensatt problem. At resultatene ikke er som forventet, kan skyldes både reglene, institusjonene, holdninger hos de ansatte, økonomi osv. Selv om barn og unges utvikling er et sammensatt problem, kan det likevel se ut til at det fremdeles gjenstår store utfordringer for lovgiverne.

Det vil i denne oppgaven bli fremstilt og vurdert hvordan barnevernloven⁴ § 4-24 sikrer hjelp til barn med atferdsvansker. Videre blir det presentert hvilke reaksjoner straffeloven tillater for barn og unge som har vist atferdsproblemer ved kriminelle handlinger. Deretter ser jeg på om barnevernloven og straffeloven⁵ gjør det mulig å ha et samarbeid mellom barneverntjenesten og politiet. I den forbindelse spør jeg om det er noe i dagens regelverk som hindrer eller fremmer et samarbeid og om hvorfor man skal ha et samarbeid mellom disse to etatene.

Formålet med denne fremstillingen er å se på om dagens regler er gode nok. Noen barn og unge trenger ekstra hjelp og veiledning for å klare seg i dagens samfunn. Man kan spørre seg om dagens regler er tilfredsstillende, eller om det fortsatt gjenstår forbedringsmuligheter. Det er trolig mye som kan gjøres ved å ha det rette juridiske grunnlaget.

Uttrykket barnevernet/barneverntjenesten vil bli brukt om hverandre, uten at det legges noen realitetsforskjell i begrepene.

1.2 Avgrensning

Vilkårene i bvl. § 4-24 om ”misbruk av rusmidler”, ”alvorlig eller gjentatt kriminalitet” eller ”på annen måte” gir alle adgang til å iverksette tvangstiltak overfor barn. Denne oppgaven

³ Andenæs s. 378

⁴ Lov om barneverntjenester 17. juli 1992 nr. 100, forkortes heretter bvl.

⁵ Alminderlig borgerlig straffelov 22. mai 1902 nr. 10, forkortes heretter strl.

avgrenses til å bare handle om de tilfellene hvor noe kriminelt blir utført. Jeg behandler alle vilkårene, men ikke de tilfellene der det ikke er skjedd noe kriminelt. Avgrensningen gjøres likevel fordi oppgaven vil handle om samarbeidet mellom politiet og barneverntjenesten, og saker hvor begge etater blir koblet inn. Det er bare reaksjonene på den kriminelle atferden som vil være sammenlignbar i den anledning.

Det vil heller ikke bli redegjort for alle straffetiltak rettet mot barn. De vil bare nevnes eksempelvis for illustrasjon.

1.3 Materialvalg og metoder

Det brukes vanlig juridisk metode i oppgaven, bygget på Eckhoffs rettskildelære⁶. Oppgaven vil først og fremst omhandle strafferett og barnevernrett. Forvaltningsrettslige regler vil også bli brukt, fordi både politiet og barneverntjenesten er forvaltningsorganer, jfr. forvaltningsloven⁷ § 1. Barnekonvensjonen⁸ og den europeiske menneskerettskonvensjon⁹ er også to kilder som anvendes. Begge kildene er inkorporert som en del av norsk rett, og har i tillegg forrang framfor norsk rett, jfr. menneskerettsloven¹⁰ §§ 2 og 3. De er derfor begge svært viktige. Det vil til slutt i oppgaven anvendes en stortingsmelding og et rundskriv. Disse er bare vurderinger og forslag gjort av regjeringen. De har ikke noen rettskildemessig vekt i seg selv på dette stadiet, men er gjenstand for videre diskusjon i Stortinget, som igjen kan føre til utarbeidelse av lovendringer.

På strafferettens område gjelder legalitetsprinsippet, jfr. Grunnloven § 96: ”Ingen kan dømmes uten etter Lov.” Legalitetsprinsippet innebærer altså et krav om lovhjæmmel, og et krav om en streng tolkning av ordlyden i denne. Dette fører til at de andre rettskildene, for eksempel sedvanerett eller rettspraksis, skal ha mindre betydning. De skal i alle fall ikke ha en selvstendig betydning. Retten til å utøve tvang er et inngrep i ens personlige integritet, og må utøves med forsiktighet. Det stiller ekstra krav til forutberegnelighet og rettssikkerhet.

⁶ Torstein Eckhoff, *Rettskildelære*, 5. utgave, Oslo 2001

⁷ Lov om behandlingsmåten i forvaltningssaker 10. februar 1967, forkortes heretter fvl.

⁸ FNs konvensjon om barnets rettigheter 20. november 1989

⁹ Konvensjon om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter

¹⁰ Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett 21. mai 1999 nr. 30

Forvaltningen har ulike kompetansegrunnlag; Organisasjons- og instruksjonsmyndighet, Grunnlovens spesielle kompetanseregler, eierrådighet og avtalekompetanse og annen sedvanerettslig kompetanse. Dersom ”ingen av dem strekker til, er lovgivningskompetansen det eneste som kan gi grunnlag for rettslig bindende beslutninger”.¹¹

Inngrep i privates rettssfære er et eksempel på et forvaltningsmessig tiltak som krever lovhjemmel, jfr. Rt. 1995 s. 20. Dommer Schei uttaler på s. 21: ”Men det er her snakk om en maktanvendelse som innebærer en inngripende integritetskrenkelse, og det er en handling som faller utenfor de tradisjonelle politihandlinger. Legalitetsprinsippet tilsier at det må kreves hjemmel i lov for at en slik tjenestehandling skal være akseptabel.” Tiltak som er beskrevet i bvl. § 4-24 er utvilsomt et inngrep i privates rettssfære, og det følger derfor at legalitetsprinsippet gjelder.

Det er lagt vekt på to sentrale Høyesterettsdommer som går på forholdet til EMK. Det er ellers nesten ikke noe Høyesterettspraksis angående § 4-24-saker, fordi søksmålsadgangen vil falle bort på grunn av manglende rettslig interesse når et tvangsinngrep er avsluttet, jfr. tvistemålsloven¹² § 53.

Ved å søke på Lovdata, med ”FNV” som base og ”bvl. § 4-24” som søkeord under feltet ”lovhenvisninger”, har jeg brukt de femti siste vedtakene hvor det siste vedtaket har dato 11. juni 2007. Det er gitt konkrete eksempler fra de elleve siste vedtakene. FNV er forkortelse for vedtak av fylkesnemnda for sosiale saker. Fylkesnemnda er et uavhengig domstolslignende forvaltningsorgan som har vedtaksmyndighet i barnevernssaker, jfr. barnevernlovens kapittel 7.

Jeg har i tillegg brukt de erfaringene jeg fikk etter samtale med Ragnhild Sved, Ståle Luther og Helen Jensen. Ragnhild Sved jobber ved Barnevernvakta, som er en del av barneverntjenesten, i Tromsø. Ståle Luther er politi i Tromsø og jobber i en avdeling som i dag heter U18, men som tidligere het Politiets Forebyggende Gruppe. Helen Jensen er advokat i Tromsø og jobber mye med barnevernssaker.

¹¹ Torstein Eckhoff og Eivind Smith, *Forvaltningsrett*, 7. utgave, Oslo 2003 s. 312 og 313

¹² Lov om rettergangsmåten for tvistemål 13. august 1915 nr. 6

1.4 Historikk:

Den første barnevernsloven het ”Lov om behandling av forsømte barn”, også kalt ”Vergerådsloven”, og er fra 6.juni 1896. Det viktigste ved denne loven, var at man ønsket å hjelpe barnet med å komme bort fra sitt dårlige miljø. Man skulle ikke nødvendigvis straffe barn som hadde gjort noe kriminelt, men heller satse på å oppdra barnet til lovlydighet. På den måten ønsket man å forebygge en kriminell utvikling, og dermed spare samfunnet for senere utgifter til straff og fengsel.¹³ Vergerådsloven gjaldt både for de barna som var lovlydige og de som ikke var det. Både forsømte og kriminelle barn kunne man påføre tvangsoppdragelse på de samme anstalter.¹⁴

I den nye barnevernloven som kom i 1953, satset man også på forebygging, men på et enda tidligere stadium. Man ønsket å unngå bortsetting på barnehjem eller skolehjem. Prinsippet om barnets beste ble nå øverste prioritet, og hjelpetiltak som gjorde at barnet slapp å flytte skulle prøves ut først. Ifølge denne loven kunne politiet i stedet for å reise straffesak, overføre saken til barnevernet. Det var imidlertid sjelden at barnevernet fulgte opp, og barnet ble i stedet overlatt til seg selv.¹⁵

Gjennomgående for begge lovene var dårlig økonomi og mangel på ressurser. Tanken var god, men i praksis ble det satset lite på forebygging.¹⁶

I dagens 1992-lov, har man gått enda lenger i å legge vekt på forebygging og å kunne iverksette hjelpetiltak på et tidligere stadium. Det er også satset mer på forebyggende arbeid fra Stortinget sin side med økonomisk støtte og tilrettelegging. Man har i løpet av det siste tiåret sett en utvikling i at mange flere barn har mottatt hjelpetiltak, i 2006 mottok over 40 000 barn tiltak fra barnevernet.¹⁷

De største forandringene i den nye loven er blant annet at rettssikkerheten ble kraftig styrket ved at vedtaksmyndigheten ble lagt til en statlig fylkesnemnd, det ble adgang til å plassere barn utenfor hjemmet som hjelpetiltak uten at det er omsorgsovertakelse, barn fikk

¹³ Knut Lindboe, *Barnevernrett*, 4. utgave, Oslo 2003 s. 40

¹⁴ Tove Stang Dahl, *Barnevern og samfunnsvern*, Oslo 1992 s. 92 flg.

¹⁵ Lindboe, *Barnevernrett* s.303

¹⁶ Lindboe, *Barnevernrett* s. 41

¹⁷ Se Statistisk sentralbyrås nettsider <http://www.ssb.no/barnogunge/>

partsrettigheter fra de er 15 år, man fikk adgang til enesamtaler med barnet, man fikk opplysningsplikt uten hinder av taushetsplikt og man fikk større adgang til iverksettelse av hjelpetiltak.¹⁸

1.5 Hovedproblemstilling og videre fremstilling

Hovedproblemstillingen i oppgaven er: Hvilket samarbeid kan politi/påtalemyndighet og barneverntjeneste ha om barn med atferdsvansker innenfor dagens regelverk?

Jeg vil først skrive om de to rettsområdene, barnevernrett og strafferett, hver for seg. Deretter blir de sett på i sammenheng for å se hvordan barneverntjenesten og politiet kan samarbeide med to forskjellige utgangspunkter.

¹⁸ Lindboe, *Barnevernrett* s. 42

2.0 Barnevernloven § 4-24

2.1 Generelt om barnevernloven

2.1.1 Lovens formål

Barnevernlovens hovedformål er iht. § 1 ”å sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp og omsorg til rett tid”, og ”å bidra til at barn og unge får trygge oppvekstvilkår”. Kapittel 3 gir kommunen og barneverntjenesten plikt til å følge opp dette ved generell forebyggende virksomhet. Forebyggende arbeid er viktig for hele barnegruppen. I enkelte tilfeller må det likevel noe mer til for at barnet skal være sikret en trygg oppvekst og muligheter for et godt liv. Kapittel 4 gir reglene om hvilke særlige tiltak barneverntjenesten kan foreta seg dersom det er nødvendig, deriblant tvangsplassering i § 4-24. Denne bestemmelsen anses som en siste utvei på grunn av at man her har mulighet til å holde noen tilbake mot deres vilje, utenfor barnets hjem. Det er klart et av de mest inngripende tiltakene barneverntjenesten kan iverksette.

2.1.2 Barnevernets organisering

Barneverntjenesten er kommunal, bestående av en administrasjon og eventuelt et folkevalgt organ. Administrasjonen skal ha en leder, men ellers kan kommunen organisere sin barneverntjeneste ut fra dens behov. Dette følger av bvl. § 2-1. Kommunen er altså ansvarlig for barneverntjenesten, og barneverntjenesten har en rekke arbeidsoppgaver den gjør på vegne av kommunen. Disse er opplistet i femte ledd; gi råd og veiledning, treffe vedtak, innstille til vedtak, forberede saker for behandling i fylkesnemnda og iverksette og følge opp tiltak. Når sakene eventuelt kommer opp for fylkesnemnda, følger det av bvl. § 7-1 og sosialtjenesteloven¹⁹ § 9-10a at det er kommunen som er part i slike saker. Kommunen representeres av ordfører, jfr. kommuneloven²⁰ § 9 (3). I praksis er det vanlig at ordfører gir

¹⁹ Lov om sosiale tjenester m.v. 13. desember 1991 nr. 81

²⁰ Lov om kommuner og fylkeskommuner 25. september 1992 nr. 107

fullmakt til lederen av barneverntjenesten, som stiller med kommuneadvokaten (i byene) eller en annen advokat.

2.1.3 Hensynet til barnets beste

Formålet ved reglene i kapittel 4 er ”å finne tiltak som er til beste for barnet”, jfr. § 4-1. Det er altså barnet man skal ta hensyn til, og ikke foreldrene eller samfunnet. Man skal for eksempel ikke tvangsplassere et barn uten å igangsette hjelpetiltak etter § 4-4 først, bare fordi det ville beskytte samfunnet mot en ung kriminell.

Også i barnekonvensjonens artikkel 3 nr. 1 sies det at ”Ved alle handlinger som berører barn, enten de foretas av offentlige eller private velferdsorganisasjoner, domstoler, administrative myndigheter eller lovgivende organer, skal barnets beste være et grunnleggende hensyn”.

2.2 Hvem § 4-24 gjelder for

Barnevernloven gjelder for alle barn under 18 år, jfr. § 1-3. Det er altså en øvre grense ved 18 år, men det er to unntak i andre ledd som gjelder dersom tiltak ble iverksatt før barnet fylte 18 år. Tiltakene kan for det første ”oppretholdes eller erstattes av andre tiltak som er omhandlet i denne lov inntil barnet har fylt 23 år” dersom det foreligger samtykke. For det andre kan de ”gjennomføres slik som fylkesnemnda har bestemt” dersom det dreier seg om § 4-24-tiltak, jfr. § 4-24 tredje ledd.

Det er ikke satt noen minstealder i selve bestemmelsen, men det følger av forarbeidene og praksis at det er lite aktuelt å anvende den på barn under 12 år. I det følgende vil det derfor bare bli behandlet barn over 12 år, og det gjelder såvel på strafferettens område som på barnevernrettens område.

2.3 Partsrettigheter

Utgangspunktet i barnevernssaker, er at barnet må være fylt 15 år for å selv kunne ha partsrettigheter, jfr. bvl. § 6-3 andre ledd. I siste punktum er det likevel gjort unntak for § 4-24-saker. Da ”skal barnet alltid regnes som part”. Grunnen til dette er at slike tiltak er rettet mot barnet selv, i tillegg til foreldrene, i motsetning til hva som er tilfelle i andre barnevernssaker. Foreldrene er ofte enige med barneverntjenesten, men for å ivareta barnets interesser skal de av rettsikkerhetsmessige grunner alltid regnes som part.²¹

2.4 Vilkår

Bvl. § 4-24 første ledd lyder slik:

”Et barn som har vist alvorlige atferdsvansker

- ved alvorlig eller gjentatt kriminalitet,
- ved vedvarende misbruk av rusmidler eller
- på annen måte

kan uten eget samtykke eller samtykke fra den som har foreldreansvaret for barnet, plasseres i en institusjon for observasjon, undersøkelse og korttidsbehandling i opptil fire uker, eller i den kortere tid som er fastsatt i vedtaket. Ved nytt vedtak kan plasseringstiden forlenges med opptil fire nye uker.”

”Barn med alvorlige atferdsvansker” er vanskelig å definere, men i § 4-24 er de definert ut fra hvilke handlinger atferdsvanskene har ført til. Man kan si, juridisk sett, at et barn blir et ”barn med atferdsvansker” dersom ett eller flere av de alternative vilkårene i § 4-24 er oppfylt. For å kunne anvende tiltak etter § 4-24 må problemene være vist ”ved alvorlig eller gjentatt kriminalitet”, ”ved vedvarende misbruk av rusmidler”, eller ”på annen måte”, jfr. første ledd.

Vilkårene er utdypet i forarbeidene²²; Med ”alvorlig kriminalitet” tenker man på volds- eller sedelighetsforbrytelser av alvorlig karakter, og ”gjentatt kriminalitet” vil si at man har utført en serie med tyverier eller hærverk. Med ”vedvarende misbruk av rusmidler” tenker man på at

²¹ Kari Ofstad og Randi Skar, *Barnevernloven*, Oslo 2004 s. 277

²² Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) s. 114

ikke enhver bruk av rusmidler er tilstrekkelig for anvendelse av denne paragrafen, og med ”på annen måte” tenker man på prostitusjon og gatebarn. ”På annen måte” er også blitt definert som ”manglende tilknytning til normalt livsmønster for barn i tilsvarende aldersgruppe...”.²³

2.4.1 Kriteriet ”gjentatt kriminalitet”

I FNV-2007-3-AGD ble det fattet vedtak om plassering og tilbakehold i institusjon av en gutt på 17 år med den begrunnelse at han hadde vist alvorlige atferdsvansker ved ”gjentatt kriminalitet”. Gutten hadde allerede en betinget dom og en ny tiltalebeslutning der han var tiltalt for seks straffbare forhold. Gutten hadde blant annet begått innbrudd, væpnet ran og grov vold. Til tross for dette, var fylkesnemnda i tvil om kriteriet ”alvorlig kriminalitet” var oppfylt. Siden vilkårene er alternative, fant de det heller ikke nødvendig å gå nærmere inn på dette.

2.4.2 Kriteriet ”alvorlig kriminalitet”

Blant de femti siste bvl. § 4-24-sakene kunne jeg ikke se et eneste tilfelle hvor kriteriet ”alvorlig kriminalitet” var brukt alene. En årsak til det kan være at det er forbeholdt de mest alvorlige tilfellene. Et eksempel er Rt. 2003 s. 1827, hvor barnet ved et akuttvedtak ble tvangsplassert i institusjon som følge av alvorlige atferdsvansker, vist ved alvorlig kriminalitet. Akuttvedtaket var begrunnet i blant annet en tilståelse av et grovt ran, jfr. dommens avsnitt (3).

Kriteriet kunne kanskje vært brukt oftere, men det kan også være at fylkesnemnda ikke har funnet grunn til å gå nærmere inn på det vilkåret alene, fordi kriteriet ”på annen måte” uansett er oppfylt.

At kriteriet ”alvorlig kriminalitet” ikke brukes så mye, kan også skyldes at det ikke er barneverntjenesten sin oppgave å beskytte samfunnet mot de unge kriminelle, men derimot å hjelpe dem. På grunn av dette, som sagt nedenfor i pkt. 2.4.4, ønsker fylkesnemnda å fokusere

²³ NOU 1985:18 Lov om sosiale tjenester m.v. s.188

på hele livssituasjonen og alle problemene til barnet i en helhet. Lovbruddet er altså ikke i sentrum for vurderingen, men er mer som en konsekvens av noe annet.

2.4.3 Kriteriet ”vedvarende misbruk av rusmidler”

I FNV-2007-326-ROG, FNV-2007-35-TRO og FNV-2006-289-HSF ble det fattet vedtak om tvangsplassering på grunn av at vilkåret om ”vedvarende misbruk av rusmidler” var oppfylt. ”Et avhengighetsforhold til rus”, at man faller ”utenfor et normalt dagligliv og helt mangler kontakt med venner utenfor rusmiljøet” og ”en urovekkende rask utvikling fra hasj til hårdere stoffer”, er ulike uttalelser i begrunnelsene for tvangsplassering i institusjon.

2.4.4 Kriteriet ”på annen måte”

I FNV-2007-26-TEL, FNV-2007-53-AGD, FNV-2007-4-TRO, FNV-2006-184-AGD og FNV-2006-255-ROG brukte man det tredje alternative kriteriet ”på annen måte” i begrunnelsen for tvangsvedtakene. Fylkesnemnda selv kaller dette kriteriet for en ”sekkebestemmelse” som fanger opp ulike atferdsproblemer hos barn og unge. I FNV-2006-255-ROG uttales: ”Det som her kan inngå, er unndragelse fra voksenkontroll, vagabondering, utagerende atferd, draging mot uoversiktlig miljø med eldre ungdommer samt grader av rusmisbruk og kriminalitet”. Dette betyr at man ofte foretar en helhetsvurdering og ser alle barnets problemer i sammenheng, uten at man trenger å ta stilling til om kanskje kriminalitetsvilkåret ville vært oppfylt alene.

2.5 Årsaker til alvorlige atferdsvansker

Bvl. § 4-24 sitt anvendelsesområde er barn med ”alvorlige atferdsvansker”. Det kan være mange ulike årsaker til at barn har utviklet alvorlige atferdsvansker. Det kan være at man har hatt en oppvekst preget av vold, mangelfull omsorg eller at man havnet i et dårlig miljø. Barn og ungdommer er i en fase av livet hvor man er lett å påvirke. Sykdommer som for eksempel ADHD og tourettes kan også føre til alvorlige atferdsvansker, se henholdsvis FNV-2007-4-TRO og FNV-2007-53-AGD.

Det uttales i forarbeidene til barnevernloven at ”Atferdsvansker er ofte en direkte følge av omsorgssvikt.”²⁴ Det samsvarer også med barneverntjenestens sine erfaringer, som er at barns problemer og deres gale handlinger ofte skyldes familieforholdene.²⁵

Andenæs har uttalt at ett moment i en sammensatt forklaring av den økte barne- og ungdomskriminaliteten, kan være endrede sosiale forhold; ”Tenårene er blitt ventetid, de unge er ikke barn lenger, men heller ikke fullverdige deltakere i produksjon og samfunnsliv. Slike utskilte grupper er vanskelig å styre.”²⁶

2.6 Tiltak:

Dersom et av de tre alternative kriteriene i grunnvilkåret i første ledd er oppfylt, gis det altså adgang til å holde barn tilbake ved tvang på en institusjon.

2.6.1 Første ledd - korttidsbehandling

Det presiseres at første ledd dreier seg om en korttidsbehandling på opptil fire uker. Formålet vil som oftest være å avklare barnets videre hjelpebehov²⁷, som for eksempel i FNV-2006-182-HSF hvor man vil ha gutten inn til ”observasjon og utredning for å finne frem til adekvate hjelpetiltak”.

2.6.2 Andre ledd - langtidsbehandling

I annet ledd gis det adgang til å holde barnet tilbake ved tvang i opptil tolv måneder dersom tilleggsvilkåret om ”behov for mer langvarig behandling” er oppfylt. Det uttales i forarbeidene at mange barn ”vil ha behov for langvarige tiltak. For en del barn vil det være aktuelt med fagkyndig hjelp av psykiatrisk art. En forholdsvis stor gruppe vil trenge

²⁴ NOU:1985:18 kapittel 11 s. 180

²⁵ Etter samtale med Ragnhild Sved ved Barnevernvakta i Tromsø den 9.oktober 2007

²⁶ Andenæs s. 64

²⁷ Ofstad/Skar s. 220

opplæring i det å forholde seg til og samarbeide med andre. I tillegg vil begge grupper trenge arbeidstrening, eventuelt forutgående teoretisk utdanning på grunnskole- eller videregående nivå.²⁸

Det skal være ”trolig” at barnet trenger langtidsbehandling, og det er i FNV-2007-3-AGD antatt å kunne legges til grunn at ”lovens vilkår er oppfylt, når behandlingsbehovet ut fra en faglig vurdering fremstår som nærliggende eller sannsynlig”.

Det gis anledning til å forlenge behandlingstiden ytterligere, med opptil tolv måneder, ved nytt vedtak, jfr. andre punktum.

2.6.3 Nærmere om institusjonene

Det følger av § 4-24 at barn som har havnet på ”skråplanet” etter en eller flere av disse kriteriene, kan bli tvangsplassert på en institusjon. Loven sier ikke noe om hvilken type institusjon det skal være, og det vil si at det like gjerne kan anvendes en institusjon etter sosialtjenesteloven eller psykisk helsevernloven, som en institusjon etter barnevernloven. Det opprettes da et ”samarbeid mellom barneverntjenesten, regional myndighet og disse institusjonene”, jfr. bvl. § 5-6. Det stilles likevel krav om en viss kvalitet hos institusjonene i § 4-24 siste ledd; ”Et vedtak etter første og annet ledd kan bare treffes dersom institusjonen faglig og materielt er i stand til å tilby barnet tilfredsstillende hjelp sett i forhold til formålet med plasseringen”. Formålet med et institusjonsopphold kan jo være alt fra å få ekstra omsorg og en trygghetsfølelse for barn som har opplevd vold i hjemmet, til å få hjelp til å bli rusmiddelfri. Noen barn trenger ekstra mye oppfølging, og da vil et hjem med maks to barn, men mange voksne, være nødvendig. Andre barn kan derimot få den hjelpen de trenger på et kollektiv med kanskje 10-15 barn. Hans eller hennes behov kan være å lære elementære ting som å sitte ved matbordet og lære alminnelig folkeskikk, ha jevnaldrende rundt seg, eller å ha voksne som er tilstedeværende og legger merke til barnet ved å gi han eller henne oppmerksomhet.

²⁸ Ot.prp. nr. 44 (1991-1992) s. 61

Barneverntjenesten må ha en ferdig tiltaksplan hvor man blant annet har funnet en egnet institusjon når man går til fylkesnemnda med saken, jfr. § 4-28. FNV-2007-17-TRO er et eksempel på at fylkesnemnda bestemte at institusjonen ikke var egnet til barnets behov. Saken gjaldt en gutt med alvorlige atferdsvansker, hvor partene var enig om at det var behov for fortsatt behandling, men de var uenige om institusjonens egnethet. Fylkesnemnda fant at den institusjonen han hadde vært på så langt ikke kunne gi et tilstrekkelig behandlingstilbud for akkurat denne guttens problemer.

2.6.4 Hva skjer om man ikke får plass på institusjon?

Det stilles krav til at institusjonen dekker individuelle behov hos barnet, hvilket vil si at det kanskje bare er én institusjon som passer for et barn. Når man vet at enkelte institusjoner bare har to-tre plasser, følger det naturlig at barn ofte må vente på å få plass og at man i mellomtiden må forsøke å finne andre alternativer.

Man kan i første omgang fortsette med de allerede iverksatte hjelpetiltakene i hjemmet, jfr. § 4-4, men man bør vel også prøve å finne flere tiltak som kan hjelpe barnet. Det blir ikke redegjort nærmere for de ulike tiltakene i § 4-4, med unntak av ett:

På 1990-tallet begynte man i USA med en ny metode kalt MST. Det står for Multisystemisk terapi. Denne metoden har man også tatt i bruk i Norge, og den brukes ofte som et alternativ til plassering utenfor hjemmet. Metoden går ut på at man setter tiltak inn i familien og nærmiljøet til barnet med et ønske om at det på sikt skal ”kunne redusere behovet for kostnadskrevenne institusjonsplass for barn og unge med alvorlige atferdsvansker”.²⁹ Videre forklarer Lindboe om MST slik: ”Arbeidet utføres av et såkalt MST-team, vanligvis tre personer, samt en veileder. I perioder kan de være på daglige hjemmebesøk, og teamet er tilgjengelig 24 timer i døgnet syv dager i uken. Foreldrene behandles som likeverdige samarbeidspartnere, og det er en forutsetning at ungdommen har en foresatt og et hjem det kan behandles ut fra. ... MST er en metode utviklet i USA, og det foreligger mye dokumentasjon derfra om at dette er en av de mest lovende metoder i behandling av de aktuelle problemer.”³⁰

²⁹ Lindboe, *Barnevernrett* s. 42

³⁰ Lindboe, *Barnevernrett* s. 82

2.7 Mildeste inngreps prinsipp

Det kreves, for at barneverntjenesten skal kunne gjennomføre en slik tvangsplassering som § 4-24 gir adgang til, at det først har vært vurdert ”om det i stedet bør settes i verk hjelpetiltak etter § 4-4”, jfr. § 4-25. Det kreves at man skal forsøke å anvende det minst inngripende middel overfor barnet, og tvangsplassering regnes som det mest inngripende man kan gjøre. Tvangsplassering av barn, altså uten deres samtykke, er siste utvei. Dersom hjelpetiltak har vært forsøkt uten å føre til bedring, eller at situasjonen vurderes slik at hjelpetiltak ikke er tilstrekkelig, må et vedtak etter § 4-24 ”treffes av fylkesnemnda etter reglene i kapittel 7”, jfr § 4-25.

2.8 Beviskrav

For å tvangsplassere etter vilkåret om kriminalitet, vil beviskravet være det samme som i en straffesak, jfr. Rt. 2003 s. 1827 avsnitt 38. Det vil si at det må bevises utover enhver rimelig og fornuftig tvil at barnet har begått lovbrudd, se mer utfyllende nedenfor i pkt. 3.3. Men for tvangsplassering etter de to andre vilkårene vil beviskravet ikke være like strengt. Det kan begrunnes i at det i barnevernssaker er bedre at det iverksettes tiltak uten grunn i ett tilfelle, enn at ni barn utsatt for omsorgssvikt ikke får hjelp.³¹ Det er barneverntjenesten som har bevisbyrden. Lindboe³² har oppsummert sannsynlighetsgraden for tvangstiltak etter § 4-24 til å måtte være ”klart sannsynlig”, med unntak i vilkåret om kriminalitet som sagt ovenfor.

³¹ Lindboe, *Barnevernrett* s. 55

³² Lindboe, *Barnevernrett* s. 57

3.0 Strafferett

3.1 Generelt

Alle kan, i utgangspunktet, bli strafferettslig ansvarlig for den kriminelle handlingen de har utført. Det er likevel fire straffbarhetsbetingelser som må være oppfylt for at man kan bli strafferettslig ansvarlig; det må være et straffebed som passer på handlingen, det må ikke foreligge noen straffrihetsgrunn (for eksempel nødverge eller nødrett), det må foreligge subjektiv skyld hos gjerningsmannen og handlingen må være foretatt av en tilregnelig person.³³ Bortsett fra tilregnelighetskravet vil disse helt generelle betingelsene ikke bli behandlet nærmere i denne oppgaven.

3.2 Den kriminelle lavalder

For å kunne anses strafferettslig tilregnelig, må man ha nådd en viss alder. I norsk rett er det en grense ved 15 år; ”Ingen kan straffes for handling foretatt før det fylte 15 år”, jfr. strl. § 46. Det er likevel helt klart at barn mellom 12 og 15 år som utfører en kriminell handling hører inn under politiets ansvarsområde. Politiet har nemlig en etterforskningsplikt også overfor dem, etter at straffeprosesloven³⁴ § 224 andre ledd i 2003 ble endret slik at plikten også gjelder for barn mellom 12 og 15 år.³⁵ Justisdepartementet uttalte i den forbindelse at slik får barn under 15 år en kontakt med politiet og en ”beskjed om at samfunnet tar lovbruddet alvorlig”.³⁶ Likeså får politiet kjennskap til barnet.

Etter etterforskningen kan politiet velge mellom flere alternativer for hvordan de ønsker å følge opp, eller ikke følge opp, barnet. Se punkt 5.1.2 om dette. Det ligger altså mye viktig i politiets etterforskningsplikt, tross i at det ikke leder til noen avstraffelse. Det er viktig for

³³ Andenæs s. 101

³⁴ Lov om rettergangsmåten i straffesaker 22. mai 1981 nr. 25, forkortes heretter strpl.

³⁵ Se pkt. 5.1.1

³⁶ Ot.prp. nr. 106 (2001-2002) s. 15

barnets eget beste, ved at det reageres på de gale handlingene, men også for barneverntjenestens del er politiets etterforskning viktig. Jeg kommer tilbake til dette i pkt. 5.1.1.

Barn mellom 15 og 18 år skal i utgangspunktet straffes på lik linje med voksne. Dersom det er en alvorlig sak, skal imidlertid barneverntjenesten informeres idet etterforskning igangsettes, jfr. strpl. § 232a. Det er dessuten fra regjeringen og justisminister Knut Storberget kommet en stortingsmelding³⁷ hvor de uttrykker et ønske om å redusere bruk av fengsel for barn under 18 år, og hvor de legger fram alternative straffereaksjoner for unge lovbytere, for eksempel samfunnsstraff. Knut Storberget uttaler at ”Bare unntaksvis kan det forsvares å fengsle unge under 18 år. Regjeringen foreslår alternativer som kan være til beste for barnet, samtidig som samfunnets behov for beskyttelse blir ivaretatt”.³⁸ Se pkt. 6.3.2 for mer om dette.

I tillegg har vi barnekonvensjonen artikkel 37 bokstav b som sier at frihetsberøvelse av barn ”bare benyttes som en siste utvei og for et kortest mulig tidsrom”, jfr. også strpl. § 174.

3.3 Beviskrav

På strafferettens område er det et veldig strengt krav til bevis for at straffbarhetsbetingelsene er oppfylt. Det er påtalemyndigheten som har denne bevisbyrden; det er den som må bevise skyld hos gjerningsmannen dersom det er tvil om faktum. At det er den som har bevisbyrden, følger av prinsippet om at ”tvil skal komme tiltalte til gode” (In dubio pro reo) som igjen følger av sikker sedvanerett. Og denne skylden må bevises utover enhver rimelig tvil. Det kreves med andre ord en klar sannsynlighetsovervekt, noe som også følger av sikker rettspraksis og teori.

I sammenheng med dette har vi også uskyldspresumsjonen i EMK artikkel 6 nr. 2: Tiltalte skal anses uskyldig inntil det motsatte er bevist. Dommer Skoghøy uttaler om denne: ”Denne bestemmelse stiller ikke bare krav til de bevis som må foreligge for at det skal kunne avsies en fellende straffedom, men beskytter også den som er mistenkt for en straffbar handling, mot

³⁷ St.meld. nr. 20 (2005-2006)

³⁸ Se pressemelding nr. 56 - 2006 på

<http://www.regjeringen.no/nn/dep/jd/Pressesenter/Pressemeldingar/2006/Redusert-bruk-av-fengsel-for-unge.html?id=104528>

at det i rettsavgjørelser eller andre uttalelser fra offentlige myndigheter blir gitt uttrykk for at han er skyldig uten at han tidligere er kjent skyldig i straffesak”.³⁹

3.4 Formålet med straff

Formålet med straff er i hovedsak å påføre noen et onde og å beskytte samfunnet. Man ønsker at de som bryter lovene våre skal få svi og kjenne på at samfunnet ikke tolererer slikt. Det vil også kunne tilfredsstillende et rettferdighetsbehov hos folket, men det er selvfølgelig ikke en grunn god nok til å anvende straff.

Ved bruk av straff; straffeloven og håndhevelsen av den, ønsker man å oppnå en allmennpreventiv effekt som består i at folk ikke ønsker å bli utsatt for de konsekvenser og følgene som lovbrudd gir. Dersom noen likevel utfører noe kriminelt, skal det virke individualpreventivt at man blir straffet for det. Man ønsker at forbryteren skal lære av avstraffelsen at det ikke lønner seg å gjøre det på nytt. Frihetsberøvelse av forbrytere kan også bidra til at samfunnet blir et sted man kan føle seg trygg.

Det er ulike måter å straffe noen på; det kan være av økonomisk art, for eksempel ved å gi bøter. Ved alvorligere forbrytelser benyttes imidlertid strengere reaksjoner, eksempelvis fengsel eller samfunnsstraff – og disse kan også gis i kombinasjon med en eventuell bot.

3.5 Straffebegrepet

Straff er den vanligste form for sanksjon samfunnet har mot folk som har gjort lovbrudd, i motsetning til for eksempel visse typer økonomiske sanksjoner som ikke regnes som straff. Hva det er som skal sanksjoneres med straff forandrer seg i takt med samfunnsendringene; det er for eksempel ikke lenger straffbart med homoseksuell omgang mellom menn. Men også straffemetodene vil variere; mens det tidligere var adgang til å gi dødsstraff, er den strengeste straffen nå fengsel. Det er likevel stadig mer aktuelt å gi samfunnsstraff som alternativ til fengsel.

³⁹ Rt. 2003 s. 1671

Selve kjernen i begrepet ”straff” er at noen ”blir utsatt for et onde på grunn av et normbrudd.”⁴⁰ Straff er i norsk straffelovgivning definert i strl. § 15 som ”fengsel, forvaring, hefte, samfunnsstraff, bøter og rettighetstap som nevnt i §§ 29 og 33”. Listen er uttømmende, og det følger derfor at ”reaksjoner som ikke omfattes av oppregningen, er ikke straff i lovens forstand, selv om de i innhold og formål ikke skiller seg vesentlig fra straffene.”⁴¹ Det er likevel nettopp lovgiverens formål som det er vanlig å bruke til å skille straff fra andre sanksjoner; ”Straff er et onde som staten tilføyer en lovovertreder på grunn av lovovertreddelsen, i den hensikt at han skal føle det som et onde.”⁴²

⁴⁰ Andenæs s. 9

⁴¹ Andenæs s. 9

⁴² Andenæs s. 10, jfr. Rt. 1977 s. 1207

4.0 Nærmere om straffebegrepet

4.1 Straffebegrepet i forhold til bvl. § 4-24

Først må det sies litt om tvangstiltak etter bvl. § 4-24 i forhold til straffebegrepet. Som jeg sa ovenfor så er straff et bevisst påført onde, som skal oppleves som et onde. En tvangsplassering er derimot et tiltak for barnets eget beste, hvor man har et ønske om å kunne hjelpe barnet. Stortinget uttalte at: ”Komiteen vil imidlertid understreke at barneverntiltak ikke bør blandes sammen med straffereaksjoner.”⁴³ I følge Stortinget er det altså slik man skal tolke og forstå de to ulike regelsettene; med ”en klar og etablert prinsipiell avgrensning av barnevernets virksomhet mot politi- og påtalemyndighet.”⁴⁴

Dette skillet virker rimelig nok når man bare ser på formålet med straffen eller tvangen. Dette stiller seg imidlertid noe annerledes med henblikk på de mer fysiske forskjellene. I et fengsel er man i utgangspunktet berøvet friheten. Dersom man får samfunnsstraff, er man noe friere, men man er likevel pålagt restriksjoner. På en institusjon er man også underlagt en rekke restriksjoner, og man blir holdt tilbake mot sin vilje. Barnet får ikke bo hjemme, og man får ikke være med vennene sine når man selv vil. Dette må unektelig kunne oppleves som straff både for barnet selv og for utenforstående.

Likevel vil omstendighetene rundt en tvangsplassering være så forskjellige fra omstendighetene rundt en avstraffelse, at man kanskje ikke vil tenke over likhetene. Dersom et barn blir tvangsplassert, er det etter en nøye vurdering om at barnet trenger hjelp. Barnet har vist en atferd, ved for eksempel kriminalitet, som etter en sammensatt vurdering førte til tvangstiltak. Lovbruddet i seg selv er ikke i sentrum for denne vurderingen. Hvis man skal straffe noen, så er det kun pga lovbruddet.

⁴³ Innst. O. nr. 80 (1991-1992) s. 29

⁴⁴ Knut Lindboe, ”Barnevern og strafferett. Høyesterett og EMK”, *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, 2004 (FAB-2004-72) s. 74

4.2 Straffebegrepet i forhold til EMK

Kriteriet ”alvorlig kriminalitet” i bvl. § 4-24 har laget noen problemer i forhold til EMK og forbudet mot dobbeltstraff. I norsk intern rett anses barneverntiltak ikke som straff.

Spørsmålet om dette er i samsvar med EMK ble drøftet av Høyesterett i Rt. 2003 s. 1827 og i Rt. 2004 s. 1368. Spørsmålet blir etter dette hvilken betydning resultatene har for barnas rettsstilling, og dessuten hvilken betydning dette har for et samarbeid mellom politi og barnevern.

4.2.1 Rt. 2003 s. 1827

Etter norsk rett er tvangstiltak ikke straff. Norsk rett skal imidlertid også være i overensstemmelse med EMK, jfr. menneskerettsloven § 3 jfr. § 2. Den europeiske menneskerettighetsdomstol (heretter EMD) har gjennom praksis bestemt at straffebegrepet i EMK skal være autonomt, hvilket vil si at det ikke spiller noen avgjørende rolle hva landet selv betegner som straff.⁴⁵ I Rt. 2003 s. 1827 ble det slått fast at tvangstiltak etter bvl. § 4-24 må regnes som straff etter EMK. Kjæremålet var henvist til behandling i Høyesterett og kjennelsen ble der avsagt under dissens 1:4. Saken gjaldt en 17 år gammel gutt som hadde vært tvangsplassert på en institusjon etter bvl. § 4-24 andre ledd, jfr. første strekpunkt i første ledd pga alvorlige atferdsvansker som hadde vist seg ved alvorlig kriminalitet. Spørsmålet var om han etterpå kunne straffes i en straffesak, eller om det ville rammes av forbudet mot dobbeltforfølgning i artikkel 4 nr. 1 i protokoll nr. 7 til EMK.

Jeg vil først minne om at saken drøfter bare langtidsbehandling som kan vare opptil to år, jfr. nettopp andre ledd, og ikke den korttidsbehandlingen som kan påtvinges etter første ledd. Dessuten gjelder det bare vilkåret som handler om kriminalitet, nemlig første strekpunkt i første ledd.

Førstvoterende uttaler i avsnitt (16) at ”Etter lov om barneverntjenester 17.juli 1992 nr. 100, kan det treffes tiltak overfor barn som er under 18 år, jf. § 1-3. Dette innebærer at det for

⁴⁵ Andenæs s. 14

aldersgruppen mellom den kriminelle lavalder, som nå er 15 år, og 18 år vil oppstå samordningsspørsmål i forholdet mellom politi og påtalemyndighet på den ene side og barnevernet på den annen, som har vært håndtert på forskjellig vis i tidens løp. Det er unødvendig å gå nærmere inn på dette. Jeg vil imidlertid peke på at etter loven av 1992 skal barnevernet selvstendig vurdere om det bør iverksettes barneverntiltak, mens de strafferettslige sanksjoner er opp til påtalemyndigheten og domstolene. Det er like fullt påkrevet med en informasjonsutveksling og et samarbeide mellom etatene, noe som til dels også er lovfestet, jf. blant annet straffeprosessloven § 232a. Barnevernet vil selvsagt også måtte se hen til de tiltak som iverksettes av påtalemyndigheten og domstolene.”

Etter EMK Protokoll 7 artikkel 4 så er det forbudt å straffeforfølge på ny noen som er blitt endelig domfelt eller frikjent i en tidligere straffesak. Annenvoterende, dommer Skoghøy, som representerte flertallet, uttaler i avsnitt (62) at det avgjørende for om straffesaken mot gutten kan fremmes, blir etter dette ”om fylkesnemndas vedtak må anses å være truffet som ledd i straffeforfølgning i forhold til protokoll 7 artikkel 4, og dersom den er det, om straffesaken gjelder de samme straffbare forhold som fylkesnemndsvedtaket”.

Drøftelsen går videre ut på å vurdere hva som er en straffeforfølgning. Vurderingen av innholdet skal være det samme som i EMK for øvrig, og det vil si at det skal være en totalbedømmelse etter de såkalte Engelkriteriene; nasjonal klassifikasjon, lovbruddets karakter og innholdet og alvoret av den sanksjon som det maksimalt kan bli tale om å ilegge. Kriteriene er alternative, men ”EMD har imidlertid i flere avgjørelser lagt til grunn at en forfølgning også kan bli betraktet som straffeforfølgning på grunnlag av den kumulative effekt av flere av kriteriene”, jfr. avsnitt (63).

Etter norsk rett er institusjonsplassering ikke regnet som straff, jfr. avsnitt (67). Det avgjørende i vurderingen blir dermed lovbruddets karakter.

At formålet er vesensforskjellig, tillegges ikke avgjørende vekt. Heller ikke at det ikke er et vilkår for tvangsplassering at barnet er over den kriminelle lavalder. Derimot veier det tungt at ”både de objektive og subjektive vilkår for straff er oppfylt”, jfr. avsnitt (78). Likeså legges det vekt på at uskyldpresumsjonen kommer til anvendelse; ”Som følge av dette må det i tilfeller hvor det er alvorlig eller gjentatt kriminalitet som er grunnlaget for institusjonsplassering, føres bevis for barnets skyld, og prosessen må – i tillegg til å oppfylle

kravene i barnekonvensjonen – tilfredsstill de krav som EMK stiller til behandling av straffesaker, og ha karakter av strafferettslig forfølgning for de aktuelle straffbare forholdene”, jfr. avsnitt (77).

Høyesteretts flertall finner at prosessen for fylkesnemnda må anses som straffeforfølgning, på grunn av lovbruddets karakter, og da finner de ingen grunn til ”å gå inn på hvorvidt et slikt vedtak også må anses som straff på grunnlag av inngrepets innhold og alvor”, jfr. avsnitt (80). For at man ikke skal kunne fremme ny straffesak, må det i tillegg gjelde det samme straffbare forhold som gjaldt for fylkesnemndas vedtak. På grunn av den prosessuelle bestemmelsen i strpl. § 388 nr. 3 om begrenset prøvelse av videre kjæremål, kan Høyesterett i denne dommen ikke ta stilling til om det gjaldt samme straffbare forhold. De konkluderer derfor med at tvangsplassering er til hinder for senere straffesak dersom det gjelder samme forhold, jfr. avsnitt (85).

4.2.2 Vurdering av 2003-kjennelsen

I etterkant av denne kjennelsen skrev Knut Lindboe artikkelen ”Barnevern og strafferett. Høyesterett og EMK”, hvor han kritiserer resultatet og konsekvensene den ga. Han skriver blant annet at forsvareren kan råde ungdommen til å være taktisk ved å tilstå med en gang, slik at ”beviskravet foreligger for å iverksette barneverntiltak som følge av forholdet”⁴⁶, og dermed unngå senere straffesak og eventuelt straff.

Et barneverntiltak begrunnet i kriminalitetsvilkåret i bvl. § 4-24 utelukker senere straffeforfølgelse for de samme kriminelle handlingene. Det er resultatet av 2003-kjennelsen og utgangspunktet for den videre drøftelsen.

Lindboe kritiserer det som noe negativt at barn kan ”slippe unna” med et behandlingstilbud verdt ca to millioner kroner, og sammenligner barna med andre barn som har for eksempel sosiale eller faglige problemer på skolen og som ikke får et slikt kostbart tilbud. Det riktige må være å sammenligne det med at barnet får for eksempel samfunnsstraff. Uten å ha noen tall på hva samfunnsstraff eller fengsel koster samfunnet, kan man likevel, med et mer

⁴⁶ Lindboe, ”Barnevern og strafferett. Høyesterett og EMK” s. 73

langsiktig syn, tenke seg at en gjengangsforbryter vil koste samfunnet mye mer enn et behandlingstilbud.

Uansett skal ikke økonomi være avgjørende, men hva som gagnar barn og samfunn best. Akkurat det kan være vanskelig å forutse; noen barn trenger straff, mens andre barn kan kanskje best gjennom institusjonsbehandling få en ny start på livet og en endring på sin tidligere oppførsel.

Når det er slått fast at barnet *bare* kan bli tvangsplassert, vil det si at det i utgangspunktet bare er hensynet til barnets beste som blir ivaretatt. Det er nettopp fordi det er hensynet til barnets beste som er viktigst når man iverksetter tvangstiltak, jfr. bvl. § 4-1. Spørsmålet blir om hensynet til å beskytte samfunnet er ivaretatt. Det kriminelle barnet blir passet på av institusjonen, og er til en viss grad avskåret fra å være en trussel mot samfunnet lenger. Men man er ikke innesperret på samme måte som i fengsel, og barnet kan likevel kunne klare å utføre noe kriminelt.

En del av formålet med straff er å påføre noen et onde, se ovenfor. Dette vil selvfølgelig kunne oppleves forskjellig, men jeg vil tro at noen barn opplever tvangsplassering som straff, mens de fleste ikke gjør det. Barn flest vil skjønne at de ikke blir straffet, men at de får – og trenger å få – hjelp.⁴⁷ Den individualpreventive effekten vil som følge av dette kunne være minimal. De slipper den avskrekkende straffen som hindrer dem i å ville utføre et nytt lovbrudd. Men som jeg var inne på tidligere, så kan det hende at barnet ikke alltid har best av å bli straffet. Den allmennpreventive effekten blir også dårlig, da andre barn kanskje oppfatter det som at kriminelle handlinger ikke fører til straff.

Det viktige må likevel være at man etter norsk lov er straffeansvarlig etter fylte 15 år, jfr. strl. § 46. Barneverntiltak er ikke straff etter norsk rett, og man blir derfor ikke tvangsplassert for å straffes. Det regnes likevel som straff etter EMK, og derfor kan barnet ikke straffeforfølges i etterkant. Barn som er straffeansvarlige kan slippe unna straff, og EMK har dermed ført til at man ikke kan gjennomføre norske lovregler fullt ut.

⁴⁷ Etter samtale med advokat Helen Jensen den 9. oktober 2007 der dette var hennes erfaring fra praksis

4.2.3 Rt. 2004 s. 1368

Det kom en ny kjennelse året etter, som gjaldt samme barn og samme sak. Også denne saken ble overført fra kjærmålsutvalget til Høyesterett, jfr. avsnitt (14). Nå hadde imidlertid Høyesterett kompetanse til å prøve saken fullt ut. I 2003-kjennelsen kunne de ikke ta stilling til om begrunnelsen for tvangstiltaket og eventuell straffesak gjaldt samme forhold, på grunn av prosessuelle forhold. På grunn av en ny lagmannsrettsdom, er det nettopp det Høyesterett skal ta stilling til nå.

Utgangspunktet er altså at barneverntiltak etter bvl. § 4-24 andre ledd jfr. første ledd første strekpunkt regnes som straff etter EMK artikkel 6 og dermed også etter protokoll 7 artikkel 4. Spørsmålet her var om den tiltalen som var tatt ut, gjaldt de samme straffbare forholdene som barnevernssaken, jfr. avsnitt (30).

For at det skal dreie seg om ”samme forhold” etter protokoll 7 artikkel 4, så må det for det første gjelde de samme faktiske handlingene, og for det andre så må det ”ut fra en helhetlig strafferettslig bedømmelse ikke være noen vesensforskjell på de straffebud som forfølgningene er basert på”, jfr. avsnitt (31). At det dreier seg om de samme faktiske handlingene er ikke omtvistet; partene er enige om det. Drøftelsen ble derfor om det er noen vesensforskjell mellom begrunnelsen for et barneverntiltak og begrunnelsen for å ta ut tiltale.

I denne drøftelsen legger Høyesterett vekt på hva EMD har praksis i å legge vekt på; Det er om de objektive vilkår i det vesentlige er det samme, og om formålet og interessene man skal beskytte er det samme i strafferetten som for barneverntiltak, jfr. avsnitt (33).

Høyesterett slo fast i 2003-kjennelsen at de objektive og de subjektive vilkårene for straff må være til stede for å kunne gjennomføre et tvangsinngrep, jfr. avsnitt (35), men i tillegg til dette, er det i bvl. § 4-24 andre ledd jfr. første ledd første strekpunkt et tilleggsvilkår om at barnet har vist ”alvorlige atferdsvansker” og at barnet har ”behov for mer langvarig behandling”, jfr. avsnitt (38). Vilrårene er etter dette forskjellig for inngrep etter barnevernloven og for straff.

Formålene er forskjellig ved at barnevernstiltak skal være et behandlingstilbud, og skal være til barnets eget beste, mens straff først og fremst er begrunnet i behovet for samfunnsvern og allmennprevensjon, jfr. avsnitt (39).

Endelig har Høyesterett funnet at det er ulike interessebehov som blir beskyttet; Ved tvangstiltak er det barnets eget behov som er i fokus, mens ved straff er det dels fornærmedes og dels samfunnsmessige og allmenne behov som skal beskyttes, jfr. avsnitt (40).

Etter en helhetsvurdering kom Høyesterett til at det ikke er en slik identitet mellom vilkårene for tiltak etter § 4-24 og straff, at barnevernssaken kan anses å gjelde samme forhold som straffesaken.

4.2.4 Vurdering av 2004-kjennelsen

Høyesterett sa med andre ord at, i tråd med EMK, er en tvangsplassering på institusjon etter bvl. § 4-24 ikke til hinder for en senere straffesak og straff. Barneverntiltak etter § 4-24 regnes fortsatt som straff etter EMK, men så lenge de tiltakene og straffesaken ikke regnes som ”samme forhold”, er det altså ikke dobbelstraff.

Spørsmålet blir da om en tvangsplassering på institusjon etter bvl. § 4-24 noen gang vil være ”samme forhold” som en straffesak. Høyesteretts begrunnelse for at barnevernssaken ikke er samme forhold som straffesaken, er at det er ulike vilkår som må oppfylles, formålene er vesensforskjellig og interessene som beskyttes er forskjellige. Det er altså ikke de spesifikke forhold, som for eksempel hvilken type lovbrudd som ble utført, som er avgjørende for om det er samme forhold. Det er de grunnleggende og bakenforliggende hensyn til to ulike rettsområders regler som må tillegges avgjørende vekt. Denne vurderingen er så generell at den vil trolig kunne anvendes på de fleste senere tilfeller hvor barn blir tvangsplassert etter bvl. § 4-24.

I overensstemmelse med EMK er tvangsplassering etter bvl. § 4-24 etter dette ikke lenger til hinder for senere straffeforfølgelse.

Et spørsmål man kan stille seg, er hva barnet selv vil tenke om at det kommer til å bli straffeforfulgt når man kommer ut av institusjonen. Man kan lure på om det vil kunne ødelegge motivasjonen for å starte på nytt. Selv om man er blitt tilbudt hjelp og behandling til å komme seg videre i livet, må man altså likevel gå et skritt tilbake når man kommer ut fra institusjonen.

For å hindre dette, kan det være en løsning med et samarbeid mellom politi og barnevern der de kunne samordne deres handlinger slik at bare institusjonsbehandling eller straff ble nødvendig. Dette uttrykte Høyesterett gjennom et påbud, noe som vil bli nærmere behandlet i pkt. 6.3.1.

5.0 Lovverkets rammer for samarbeid

5.1 Politiets reaksjoner mot barn med atferdsvansker

5.1.1 Etterforskningsplikt

Politiet har en etterforskningsplikt når det ”som følge av anmeldelse eller andre omstendigheter er rimelig grunn til å undersøke om det foreligger straffbart forhold”, jfr. strpl. § 224. Bestemmelsen ble ved lovendring 21.mars 2003 endret til at plikten også gjelder for barn mellom 12 og 15 år, jfr. andre ledd. Før denne endringen hadde politiet også rett til å etterforske barn under 15 år, men ingen plikt. I forarbeidene⁴⁸ er det lagt vekt på viktigheten av etterforskningen for barnevernet, og at en plikt vil føre til mer ensartet behandling over hele landet.

Denne plikten til å etterforske alle saker, også saker som gjelder barn under 15 år, er av flere grunner svært viktig for barneverntjenesten sitt arbeid og fylkesnemnda sin mulighet til å kunne fatte tvangsvedtak etter bvl. § 4-24. Beviskravet er det samme i § 4-24-saker som i straffesaker (se punkt 2.10), og for at barneverntjenesten skal få gjennomført et tvangsvedtak kreves mye etterforskning de ikke har mulighet til eller kompetanse til å gjennomføre selv. Barneverntjenesten vil derfor ofte være avhengig av den informasjonen som politiet kan skaffe, det kan jo forekomme at barneverntjenesten ikke kan iverksette tiltak de har kompetanse til på grunn av at de ikke kunne dokumentere de faktiske forhold. Man er derfor avhengig av et samarbeid med politiet som har etterforsket og funnet bevis. Spesielt viktig er dette fordi politiet selv ikke kan iverksette noen tiltak for barn under 15 år.⁴⁹

Strpl. § 226 gir anvisning på at ett av formålene med politiets etterforskning nettopp er å skaffe opplysninger som forberedelse av saker om tiltak etter barnevernloven.

⁴⁸ Ot.prp. nr. 106 (2001-2002) s. 15

⁴⁹ Ot.prp. nr. 106 (2001-2002) s. 15

Når politiet iverksetter etterforskning mot barn under 18 år, og saken ikke er av bagatellmessig art, må de varsle barneverntjenesten etter strpl. § 232a. Se pkt. 5.3.2 for mer om dette.

Man ser etter dette hvor avgjørende det er med et godt samarbeid mellom de to etatene på dette området. Dette gjelder altså særskilt for barn under 15 år, fordi her mangler politiet kompetanse til å selv iverksette noen straffetiltak. Slik sett vil hensynene bak straff kunne gjøre seg gjeldende i barnevernssaker for barn under 15 år som har utført en kriminell handling, i tillegg til hensynet til barnets beste.

5.1.2 Politiets reaksjoner mot barn under 15 år

Dersom barnet er under 15 år, går barnet straffri uansett. Etter etterforskningen er ferdig kan politiet likevel gjøre en innsats for å hjelpe barnet. Politiet kan, ved å samtale med barnet, for eksempel knytte en kontakt og gi et inntrykk av at de følger nøye med i alt han eller hun foretar seg. De kan prøve å forklare barna om alvorligheten av hva de har gjort, og de kan gi dem en advarsel om at det vil bli større konsekvenser og eventuelt straff neste gang.

Når politiet har gjort sin plikt, har de ulike valgmuligheter:

Påtalemyndigheten kan velge å overføre saken til barneverntjenesten etter strpl. § 71b. Det kan de velge å gjøre dersom dette ikke var første gang barnet var i kontakt med politiet, eller politiet har andre grunner til bekymring. Dette kan være spesielt aktuelt dersom barnet har alvorlige atferdsvansker. Påtalemyndigheten har hatt en slik overføringsmulighet siden 1953-loven, men etter at den ble opphevet i 1992-loven, ble bestemmelsen igjen tilføyd ved lov nr. 18 i 2003. Den kom tilbake som en følge av at politiet fikk etterforskningsplikt mot barn under den kriminelle lavalder. Politiet fikk et behov for å kunne avslutte saken, uten at de selv kunne gi straff.⁵⁰ Denne bestemmelsen har uten tvil åpnet for et bedre samarbeid mellom politi og barneverntjeneste, da loven uttrykkelig sier at det skal være et samarbeid her.

⁵⁰ Ot.prp. nr. 106 (2001-2002) s. 53

Etter etterforskningen, kan politiet også velge å henlegge saken. Det kan de velge å gjøre dersom de anser det som et engangstilfelle fra et barn som i utgangspunktet virker lovlydig, eller de ser liten grunn til å gå videre med saken. Det er lite trolig at dette er et barn som har alvorlige atferdsvansker.

Politiet har også adgang til å inngå en ruskontrakt i samarbeid med barnet, eller de kan ta barnet med til konfliktrådet. De kan også henvise dem til å oppsøke ulike støttegrupper hvor de kan få snakke om problemene sine, for eksempel BUP (Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk).

Uansett hva politiet gjør etter endt etterforskning, vil etterforskningen i seg selv ha gjort barnets foreldre oppmerksomme på lovbruddet og de vil kunne følge opp bedre.⁵¹

5.1.3 Politiets reaksjoner mot ungdom over 15 år

Den største forskjellen på barn over og under 15 år, er at de over 15 år kan bli straffeforfulgt og eventuelt fengslet. Etterforskningsplikten etter strpl. § 224 er fortsatt like viktig for barneverntjenesten, da straffeforfølgelse ikke stenger for å kunne gjennomføre tvangstiltak etter bvl. § 4-24, jfr. Rt. 2004 s. 1368.

Etter etterforskningen kan politiet altså vedta å straffeforfølge barnet. I de aller fleste tilfeller gis det bare bøter som straff, i motsetning til fengsel, men kanskje helst sammen med en alvorsprat. Flertallet av lovbruddene som utføres er jo ikke av en så alvorlig art at de straffeskjerpene bestemmelsene kommer til anvendelse. Det er trolig mer dagligdags med en anvendelse av strl. §§ 228 og 238 om vold, § 257 om tyveri, § 291 om skadeverk og lovens tredje del om forseelser. Uansett hvilken straff som gis, må det viktigste formålet alltid være å forebygge at flere lovbrudd blir begått.

⁵¹ Ot.prp. nr. 106 (2001-2002) s. 15

5.1.4 Et eksempel fra Tromsø

Politiet i Tromsø⁵² ga inntrykk av at de er mest opptatt av å se på forholdene som ligger bak og fører til utøvelsen av et lovbrudd ved avgivelse av forslag til passende reaksjon. Man kan jo selv tenke seg effekten av å få ei bot. Selv om den kan svi i lommeboka, vil den ikke på noen som helst måte hjelpe barnet til å for eksempel komme ut av et kriminelt miljø. I noen tilfeller vil det at foreldrene blir kontaktet kunne være avskrekkende i seg selv, for eksempel pga at foreldrenes straffemetoder oppleves som de strengeste. I andre tilfeller er nettopp familieproblemene årsaken til barnets problemer. Politiet ser det derfor som sin oppgave å sette lovbruddet i sammenheng med miljø og familieforhold. I tillegg til å gi ei bot som straff, kan de fortelle barnet at det finnes voksne man kan prate med. Politiet kan også varsle barneverntjenesten, noe de ikke nøler med å gjøre etter at de har truffet barnet kanskje bare tre til fire ganger.

Dette kan gjøres forskjellig i de ulike politidistrikt, men likevel med de samme lovene som utgangspunkt. I Tromsø legger man stor vekt på å ha hensynet til barnet som øverste prinsipp. De er dessuten svært opptatt av å tenke forebygging. Det gis mer eksempler fra Tromsø i pkt. 6.2.1.

5.2 Barnevernets reaksjoner mot barn med atferdsvansker

Det skal mye mer til for å bli tvangsplassert enn for å bli straffet. Et lovbrudd som førte til ei bot, er ikke nok til å engang kontakte barnevernet. Det må være for eksempel utført flere slike lovbrudd, men allikevel er disse kanskje bare en utløsende faktor for at barnevernet skal vurdere tvangstiltak etter § 4-24. Barnevernet skal som sagt ikke straffe, men vurdere om barnet har alvorlige atferdsvansker som krever behandling.

Barnevernet kan komme i kontakt med barn med atferdsvansker på ulike måter og på ulike stadier i prosessen: De kan i enkelte tilfeller komme til et åsted sammen med politiet i ulike akutsituasjoner, eller de kan bli varslet av politiet om at de har en mistanke om at dette barnet trenger hjelp. Uavhengig av politiet kan barnevernet få bekymringsmeldinger som direkte

⁵² Etter samtale med Ståle Luther ved U18 i Tromsø den 9.oktober 2007

angår barnets ve og vel, eller de kan på ulike måter få kunnskap om at det foregår vold i et hjem hvor det også er barn tilstede.

Dersom barnevernet også finner grunn til bekymring, er den videre gangen at barnevernet er forpliktet til å prøve ut eller i hvert fall vurdere hjelpetiltak i hjemmet først, før man kan begynne å vurdere om vilkårene i § 4-24 er tilstede. Vilkårene er utførlig behandlet i pkt. 2.4.

Barnevernet kan i noen tilfeller føle behov for å varsle politiet, og de har en slik mulighet gjennom bvl. § 6-7 tredje ledd. Dette er imidlertid den eneste bestemmelsen som åpner for samarbeid denne veien; fra barnevern til politi. Se pkt. 5.3.4 for mer om denne bestemmelsen, der det også fremgår at det er pga den strenge taushetsplikten til barnevernet at det ikke er mer toveis kommunikasjon.

5.2.1 Hva hindrer/fremmer samarbeid her?

Man ser allerede nå at loven ikke fremmer noe samarbeid fra barnevernet sin side, med unntak av bvl. § 6-7 tredje ledd. Grunnen til at reglene er slik ligger hovedsakelig i reglene om taushetsplikt, som behandles i neste punkt. Reglene om taushetsplikt er altså med på å hindre et samarbeid, og spørsmålet blir derfor om det hadde vært ønskelig med en større adgang til samarbeid.

Etter kjennelsen i Rt. 2004 s. 1368 spiller det ikke lenger noen rolle om barnet havner i politiets eller barnevernets hender først; man kan bli både tvangsplassert på institusjon og straffeforfulgt i begge tilfelle. Ofte er det imidlertid slik at saksbehandlingstiden er kortere i barnevernet enn den tid en etterforskning og etterfølgende rettssak tar. Dette kan være uheldig, da barnet vil bli straffeforfulgt etter at han eller hun har gått igjennom en lengre behandling på institusjon. I noen tilfeller kan man tenke seg at dette vil kunne virke svært negativt for et barn som har fått positive tanker om en mulighet til å starte på nytt.

5.3 Taushetsplikt og meldeplikt

5.3.1 Forvaltningslovens generelle taushetspliktregler

Taushetsplikt og meldeplikt er to viktige faktorer når det gjelder muligheten for samarbeid i mellom to etater. Mens taushetsplikt vil kunne hindre et samarbeid, vil en meldeplikt kunne fremme et samarbeid. La oss ta utgangspunkt i Andenæs' utsagn; "Samarbeidet mellom barnevernet og påtalemyndigheten bør etableres ved gjensidig informasjon".

Utgangspunktet er at alle som arbeider for et forvaltningsorgan har plikt til å hindre at "andre får adgang eller kjennskap til det han i forbindelse med tjenesten eller arbeidet får vite", jfr. fvl. § 13. Taushetsplikten gjelder "1) noens personlige forhold, eller 2) tekniske innretninger og fremgangsmåter samt drifts- eller forretningsforhold som det vil være av konkurransemessig betydning å hemmeligholde av hensyn til den som opplysningen angår". I andre ledd blir "noens personlige forhold" avgrenset til å ikke gjelde "fødested, fødselsdato og personnummer, statsborgerforhold, sivilstand, yrke, bopel og arbeidssted, med mindre slike opplysninger røper et klientforhold eller andre forhold som må anses som personlige". §§ 13a og 13b gir visse unntak (begrensninger) fra hovedregelen, og § 13c gir noen nærmere bestemmelser om det å gi informasjon om taushetsplikten sin og oppbevaring av taushetsbelagte opplysninger.

Uten å gå nærmere inn på forvaltningslovens regler, skal jeg heller se på de i sammenheng med spesialbestemmelsene til politiet og barneverntjenesten.

5.3.2 Politiets taushetsplikt

Politiets taushetsplikt er hjemlet i politiloven⁵³ § 24; den tar utgangspunkt i fvl. §§ 13 – 13f og i strafferegistreringsloven⁵⁴ § 8, med de begrensninger og tillegg som er i politil. § 24. I politiets behandling av straffesaker gjelder reglene i strpl. §§ 61a – 61e.

⁵³ Lov om politiet 4. august 1995 nr. 53, forkortes heretter politil.

⁵⁴ Lov om strafferegistrering 11. juni 1971 nr. 52

Et av formålene med politiets etterforskning er at det skal kunne ”tjene som forberedelse for barneverntjenestens behandling av spørsmålet om det skal sette i verk tiltak etter lov 17.juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester”, jfr. strpl. § 226 bokstav e. Som jeg har vært inne på tidligere, i pkt. 5.1.1, kan barneverntjenesten i noen tilfeller være helt avhengig av at informasjon kan utveksles fra politi til barneverntjeneste. Unntakene i for eksempel strpl. 61c nr 5 og nr 7 gjør at taushetsplikten ikke er til hinder for en slik informasjonsutveksling.

Mer generelt kan man si at politiets taushetsplikt ikke er til hinder for et samarbeid mellom dem og barneverntjenesten, jfr. også Knut Lindboe.⁵⁵

5.3.3 Politiets meldeplikt:

Politiet kan også ha en plikt til å varsle barnevernet. Denneplikten er hjemlet i strpl. § 232a, hvor politiet har plikt til å underrette barneverntjenesten når de setter i gang etterforskning som ikke er bagatellmessig. Dette legger selvfølgelig til rette for samarbeid.

Politi. § 13 oppfordrer også til samarbeid ved at politiet har lov til å bringe barn ”som påtreffes under omstendigheter som klart innebærer en alvorlig risiko for barnas helse eller utvikling” inn til barnevernet.

5.3.4 Barnevernets taushetsplikt

Barnevernets taushetsplikt er mye strengere enn reglene i fvl. § 13, men også strengere enn politiets taushetsplikt. Begrensningene finner man i bvl. § 6-7, og en forskjell er at ”personopplysningene” som i forvaltningsloven kan gis videre, også er underlagt taushetsplikt. Det følger videre av bvl. § 6-7 andre og tredje ledd at ”opplysninger kan bare videreformidles når dette er nødvendig for å fremme barneverntjenestens oppgaver; dette er undersøkelser, vedtak og iverksettelse av tiltak som er til barnets beste.”⁵⁶

⁵⁵ Lindboe, ”Barnevern og strafferett. Høyesterett og EMK” s. 74

⁵⁶ Lindboe, ”Barnevern og strafferett. Høyesterett og EMK” s. 73

Den strenge taushetsplikten er blant annet for at barn og voksne skal føle seg trygge på at de kan fortelle hva som helst til barneverntjenesten, uten at det får noen uønskede konsekvenser. Slik skal barneverntjenesten få bedre tillit hos barnet og foreldrene, som igjen kan føre til en bedre dialog dem imellom. Tillit vil kunne øke viljen til å samarbeide og arbeidet blir lettere.

Den strenge taushetsplikten er også fordi barnevernet gis adgang til svært sensitiv informasjon. Man ønsker verken spredning av slik informasjon eller at offentligheten skal få kjennskap til at noen har et klientforhold til barnevernet.

5.3.5 Opplysninger fra barnevernet

Barneverntjenesten får ofte kjennskap til hele familiesituasjonen til barnet. De møter ofte barn som blir utsatt for vold, seksuelle overgrep og mishandling, og dette skjer selvfølgelig i det skjulte – ofte i deres eget hjem. Barneverntjenesten har, med hjemmel i bvl. § 6-7 tredje ledd, i slike tilfeller muligheten til å underrette politiet om at det foreligger straffbare forhold eller at de har mistanke om at det foreligger straffbare forhold; ”Opplysninger til andre forvaltningsorganer, jfr. fvl. § 13 nr. 5 og 6, kan bare gis når dette er nødvendig for å fremme barneverntjenestens eller institusjonens oppgaver, eller for å forebygge vesentlig fare for liv eller alvorlig skade for noens helse.” For å avgjøre om en underretning til politiet er nødvendig, må det ifølge Lindboe⁵⁷ gjøres en konkret vurdering i hvert tilfelle, for hvert barn.

Det er flere hensyn barnevernet må vurdere når man skal ta stilling til om politiet bør underrettes. Politiet kan etterforske saken bedre, pga at de har andre metoder og midler enn barnevernet. På den andre siden kan man spørre seg om det er nødvendig å varsle politiet for å sikre barnet. Ofte kan barnevernet gjøre dette best på egenhånd. I andre tilfeller, for eksempel ved et sammensatt skjebnefellesskap hvor barnet og foreldrenes problemer henger nøye sammen, kan barnet ofte uriktig ta på seg skylden for dette. En ”anmeldelse” til politiet vil kunne føre til plassering av skyld der den hører hjemme; hos foreldrene. En slik avlastning vil kunne være viktig for barnet.

⁵⁷ Lindboe, *Barnevernrett* s. 305

Underretning til politiet kan også lede til en rettssak. Det har nemlig politiet adgang til, på grunn av at alvorlige forbrytelser mot barn er undergitt offentlig påtale, som igjen vil si at ”påtalemyndigheten kan reise sak uten formell begjæring fra den strafferettslig fornærmede”.⁵⁸ En straffesak i seg selv kan være svært belastende. Man kan da stille seg spørsmålet om barnevernet kunne ha fått til en bedre ordning på egenhånd, uten at mor eller far blir straffeforfulgt.

Til slutt nevnes strpl. § 71 b annet punktum der barnevernet har en opplysningsplikt til påtalemyndigheten om ”hvorvidt den treffer vedtak i saken eller ikke”. Plikten gjelder de sakene som påtalemyndigheten tidligere har overført til barnevernet etter første punktum.

5.3.6 Samtykke

Et spesielt unntakstilfelle i forhold til taushetsplikt, er dersom det foreligger samtykke. Utgangspunktet, både for politi og barneverntjeneste, fremgår av fvl. § 13a nr. 1 som fastslår at ”taushetsplikt etter § 13 ikke er til hinder for: 1. at opplysninger gjøres kjent for dem som de direkte gjelder, eller for andre i den utstrekning de som har krav på taushet samtykker”.

Dersom samtykke gis av den det i det konkrete tilfelle gjelder, kan politi og barnevern altså gi opplysninger om hans eller hennes ”personlige forhold” til andre.

Den personen opplysningene gjelder må være klar over, og informert om, at opplysningene i utgangspunktet er undergitt taushetsplikt. Han eller hun må dessuten ha full oversikt over hvilke opplysninger som skal gis til hvem, og hvilke konsekvenser det kan få. Det er imidlertid ikke nødvendig med et uttrykkelig samtykke, men det kan jo være lurt å ha fått samtykke på en måte som er dokumenterbart i ettertid. Samtykket behøver ikke være skriftlig.⁵⁹

Dersom den opplysningene gjelder er mindreårig, er det i utgangspunktet de som har foreldreansvaret som avgjør om det skal gis samtykke, jfr. barneloven⁶⁰ § 30 første ledd.

⁵⁸ Lindboe, *Barnevernrett* s. 305

⁵⁹ Ot.prp. nr. 3 (1976-1977) s. 146

⁶⁰ Lov om barn og foreldre 8. april 1981 nr. 7, forkortes heretter bl.

Foreldrene skal imidlertid høre barnets mening, og legge vekt på den, dersom barnet er stort nok til å ha egne synspunkter, jfr. bl. § 31. I barnevernloven har man et unntak fra dette i § 6-7 siste ledd, som en slags ekstra sikkerhet: ”Dersom et barns interesser tilsier det, kan fylkesmannen eller departementet bestemme at opplysninger skal være undergitt taushetsplikt, selv om foreldrene har samtykket i at de gjøres kjent.”

5.3.7 Anonymisert informasjon

Tverrfaglig samarbeid kan skje uten hinder av taushetsplikten hvis man har møter hvor man diskuterer reelle spørsmål uten å røpe barnets identitet, jfr. fvl. § 13a nr. 2 som tillater ”at opplysningene brukes når behovet for beskyttelse må anses varetatt ... ved at individualiserende kjennetegn utelates på annen måte”. For eksempel kan barneverntjenesten ta opp problemstillingen om de har en sak som burde tas opp for fylkesnemnda. Slik kan man utnytte kompetansen og ressursene som finnes på en mest effektiv måte. Se pkt. 6.2.1 for mer om dette.

5.4 Andre faktorer som hindrer/fremmer

Lovverket setter klare rammer for hvordan politi og barnevern kan samarbeide. Det er imidlertid andre faktorer som også kan være med på å hindre eller fremme et samarbeid mellom politi og barneverntjeneste.

Stortinget gir lovene og regjeringen gir økonomiske midler, men resten står opp til de ansatte på det lokale plan. Politimesteren og ledelsen i kommunen må ha fokus, interesse og velvilje til å ville ha et samarbeid mellom politi og barnevern i sin kommune. Andre viktige momenter for å få til et samarbeid er tid, ressurser, tillit til hverandre og kjennskap til hverandres metoder og muligheter på tvers av etatene.

Mangel på kompetanse hos de ansatte i etatene og mangel på kolleger å rådføre seg hos er eksempler på at samarbeid ikke vil bli gjennomført. Man kan også tenke seg at dersom man hadde positive resultater å vise til, direkte utledet fra et samarbeid, ville det føre til at man klarere så behovet for samarbeid. Og selv om regjeringen gir mer midler til kommunene, viser

det seg ofte at økonomi kan være et hinder for å satse skikkelig på å få til et bedre samarbeid. Dette blir ikke behandlet noe nærmere.

At man i dag har et klart skille mellom barnevern og politi, hindrer et samarbeid når man har kommet så langt at man ønsker å iverksette tiltak/straff. De to etatene kan ikke stille barnet for domstolen i en felles sak, men må følge ulike prosessregler. Domstolen kan for eksempel i en straffesak ikke dømme barn til tvangsopphold på institusjon i stedet for fengsel, og kan heller ikke i en barnevernssak idømme straff. Dette gjør at man jobber mot to forskjellige mål.

Det har lenge vært fokus på å få til et samarbeid. I forarbeidene til barnevernloven uttales det at ”Sosiallovutvalget mener at det er viktig at det etableres et samarbeid mellom barnevern og påtalemyndighet om tiltak for unge lovbrytere. Dette samarbeidet må etter utvalgets mening etableres på grunnlag av informasjon fra påtalemyndigheten til barneverntjenesten”. Selv om det lenge har vært fokus på samarbeid, også ved kurs og opplæring, får man et inntrykk av at det likevel ikke samarbeides mye mellom barnevernet og politiet i kommunene i dag. Det er rimelig å spørre seg om dette fremdeles har et forbedringspotensial.

6.0 Avsluttende og sammenfattende vurderinger

6.1 Hvorfor skal akkurat disse to etatene samarbeide?

Både politi og barnevern møter barn med atferdsvansker, og før eller siden vil de ofte møte det samme barnet uansett. Barn med atferdsvansker som politiet møter har ofte stort behov for langvarig hjelp og behandling. Barn med atferdsvansker som barnevernet møter har ofte også utført kriminelle handlinger. Man ser at det ene ofte fører til det andre.

6.1.1 Hva er fordelene med et samarbeid?

Fortjenesten ved et samarbeid er blant annet at man kan hindre at noen faller utenfor systemet. Uten kommunikasjon kan politiet mene at barnet er barneverntjenestens sitt ansvar, og omvendt. Et samarbeid vil også kunne føre til en bedre utnyttelse av hver enkeltes sin kunnskap, og ikke minst en bedre utnyttelse av de ressursene man har. Tromsø kommune er et eksempel på en kommune hvor de har fått til et godt samarbeid, se pkt. 6.2.1 under.

Et samarbeid kan dessuten virke positivt på barnet, og ikke minst foreldrene, dersom de møter et samlet og stort hjelpetiltak som de får tillit til. Et firkantet byråkratisk system kan ofte virke uforståelig på mange, og å forklare hvorfor man blir sendt fra den ene etaten til den andre kan være vanskelig. Står man sammen, kan det også gi større respekt.

Med et samarbeid er det lettere å kunne jobbe med fokus på forebygging. Det er lettere for politi og barnevern å evaluere og vurdere sammen, hva som er de rette metodene og den rette fremgangsmåten man helst bør bruke for å få de gode resultatene man ønsker.

6.1.2 Hva er ulempene med et samarbeid?

Som sagt i pkt. 5.4 krever et samarbeid både tid og ressurser, og man kan spørre seg om gevinsten er større enn det man eventuelt måtte ofre. For eksempel er det jo ikke gunstig dersom det går på bekostning av andre oppgaver. Hos både barneverntjenesten og politiet må man derfor foreta en avveining av om ulempene er større enn fortjenesten av et samarbeid.

På den andre siden er det jo ikke slik at enten politiet eller barnevernet skal behandle saken. Det er heller ikke slik at barnet kan velge om man vil snakke med politiet eller barneverntjenesten. Taushetsplikten hindrer uønsket videreformidling av informasjon. Etter dette blir det vanskelig å se noen negativ virkning av et samarbeid for barna.

Alle ønsker å ha et trygt samfunn å bo i. Dette innebærer blant annet at samfunnsforholdene må være stabile og borgerne må holde seg innenfor lovens rammer. Overtramp av disse rammene må det reageres på, også de som utføres av barn og unge. Dersom et samarbeid mellom politi og barnevern fører til at færre utvikler en kriminell atferd og at flere barn får den hjelpen de trenger vil et slikt samarbeid, fra samfunnets ståsted, være veldig fordelaktig og givende.

6.2 Dagens samarbeidsmuligheter

Selv om man har samme lovverk å forholde seg til, kan lover tolkes og brukes på til dels ulike måter. Når man arbeider med barn, strafferett eller barnevernsrett, er det derfor viktig å ha som utgangspunkt at man skal ha hensynet til barnets beste som øverste prinsipp. Det ligger til grunn for alle de ovennevnte bestemmelsene. Dersom man er i tvil om en lovanvendelse, skal dette prinsippet være det avgjørende.

I dag er også politi og barneverntjeneste skarpt atskilt i to etater med to ulike kompetanseområder og ulik myndighet. I motsetning til dette kunne man hatt kun én etat som tok seg av barn.

6.2.1 Tromsøs måte å fremme samarbeid på⁶¹

En måte å anvende dagens regler på vil eksemplifiseres gjennom å referere fra hvordan man gjør det i Tromsø. De samme reglene gjelder altså for alle, men man kan tenke seg ulike måter å løse det på. Tromsøs måte å jobbe på har blant annet hovedfokus på forebygging.

I Tromsø har man valgt å plassere barnevernvakta på et kontor på politistasjonen. Slik kommer de nærmere hverandre, og de får automatisk lettere kjennskap til hverandres arbeid. Det åpner også for en tettere dialog og man kan hindre misforståelser som for eksempel at politiet tror at barnet er tatt hånd om av barneverntjenesten, og omvendt. U18 og Barnevernvakta samarbeider hver dag, ifølge dem selv. Et lite eksempel på det er at barnevernvakta har tilgang til politiloggen.

Dersom politiet blir tilkalt i en akutt situasjon, kan barnevernvakta være med på utrykningen. Politiet kan bli tilkalt ved overgrep gjort *mot* barnet og ved kriminelle handlinger utført *av* barnet. I begge situasjonene tar barneverntjeneste og politi seg av barnet sammen. Tilbake på politistasjonen vurderer de hvilke tiltak som passer best i akkurat dette konkrete tilfellet. Man starter gjerne med å ringe foreldrene. Dersom de ikke ønsker å hente barnet, lar man det være på politistasjonen over natten.

Etter dette er det politiets oppgave å starte en etterforskning angående den kriminelle handlingen som ble utført. Barneverntjenestens oppgave er å vurdere om man trenger å iverksette videre behandling og mer inngripende tiltak. Uansett har begge etater, etter et slikt felles møte med barnet, fått en kjennskap til saken. Dette gjelder så lenge det er politiet som blir tilkalt, fordi ellers ville taushetsplikten kunne forhindre barneverntjenesten i å informere politiet. Kanskje har også barneverntjenesten en kjennskap til familieforholdene til barnet fra før, kanskje har de allerede startet med hjelpetiltak, men det kan de bare i spesielle tilfeller dele med politiet på grunn av taushetsplikten, se pkt. 5.3.4.

Dette samarbeidet man har fått til i Tromsø kan på mange måter være forbilde for andre kommuner, som er kommet kortere på dette området.

⁶¹ Etter samtalen med Ragnhild Sved og Ståle Luther

Et annet vellykket prosjekt man benytter seg av i Tromsø, er konsultasjonsmøter med folk fra ulike etater i hele regionen; politi, barneverntjenesten, psykologer, BUP (Barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk) osv. På disse møtene kan for eksempel barneverntjenesten i en kommune i Indre Finnmark rådspørre seg anonymt om en bekymringsmelding de har fått, eller om en sak de allerede jobber med og de ikke vet om de skal ta den inn for fylkesnemnda. Slik utnytter man kompetansen bedre, og det fører igjen til at man får bedre resultater.

6.3 Hvordan burde det være? Rettspolitiske vurderinger

6.3.1 Særskilt om Høyesteretts uttalelse om samarbeid

Høyesterett uttalte i Rt. 2003 s. 1827 i avsnitt (84) dette: ”Konsekvensen av at et vedtak om hvorvidt det skal iverksettes tvangsplassering etter barnevernloven, sperrer mot ny forfølgning, er at det på et tidlig stadium under saksforberedelsen må etableres et samarbeid mellom barnevernsmyndigheter og påtalemyndighet, slik at tiltak etter barnevernloven og strafferettslige tiltak blir koordinert.” De kom med andre ord med et påbud om en drastisk forandring, hvilket kan virke ikke helt gjennomtenkt pga at det reiser en del problemer i forhold til dagens gjeldende lover.

Det første problemet oppstår fordi politiets etterforskning og domstolsbehandling som oftest tar lengre tid enn barnevernets saksbehandling tar, og når barnevernet er klare til å iverksette tiltak, kan de ikke sette seg ned og vente på en fremtidig straffesak. Det blir derfor vanskelig med noen koordinering.

Den strenge taushetsplikten til barnevernet kan også gjøre det vanskelig å koordinere tiltakene, da barnevernet ikke kan gi all sin informasjon til politiet.

Endelig er det de grunnleggende prinsippene om at det skal være et tydelig skille mellom barneverntiltak og straffereaksjoner, som ligger til grunn for barnevernloven av 1992, som vanskeliggjør en koordinering av strafferettslige og barnevernets tiltak.⁶²

⁶² Drøftelsen bygger på drøftelsen til Lindboe, ”Barnevern og strafferett. Høyesterett og EMK” s. 73-74

Høyesterett kom imidlertid, i etterkant av denne kjennelsen, til et annet resultat i Rt. 2004 s. 1368. De kom da til at barneverntiltak likevel ikke sperrer for senere straffeforfølgning dersom det ikke gjelder samme forhold. Etter dette vil konsekvensene heller ikke være de samme og uttalelsen har dermed ingen rettslig betydning lenger.

6.3.2 Stortingsmelding nr. 20⁶³

I forbindelse med utarbeidelsen av ny straffelov, kom regjeringa med en stortingsmelding til Stortinget om dagens soningsforhold for barn under 18 år. Den går hovedsakelig ut på at regjeringen ønsker å redusere bruken av fengsel for unge lovbyrtere, og de foreslår dermed alternative straffereaksjoner overfor de unge lovbyrterne. Her presenteres noen av de forslagene som går på å utvikle et bedre samarbeid mellom strafferetten og barnevernretten.

Et av forslagene til endring, er at ”Regjeringa vil vurdere om straffelova på lengre sikt skal gi domstolen heimel til å dømme unge lovbyrtrarar under 18 år til opphald i institusjon i staden for fengsel, og at gjennomføringa av reaksjonen helst skal vere ei oppgåve for barneverntenesta. ... Eit einspora sanksjonssystem overfor unge lovbyrtrarar kan bidra til å sikre best mogleg oppfølging, hindre gjentakning, gi samfunnet den nødvendige tryggleiken og bidra til å klargjere forholdet til det forbodet mot gjenteken forfølgning som er fastsett i Den europeiske menneskerettskonvensjonen. Regjeringa foreslår at det blir sett ned eit utval som skal komme med forslag til alternative straffereaksjonar overfor unge lovbyrtrarar. Ein viktig del av mandatet til dette utvalet vil vere å greie ut eit mogleg einspora reaksjonssystem for denne gruppa.”⁶⁴

Videre uttales om dette at "Sjølv om forholdet til EMK ikkje gjer det nødvendig, kan ein vurdere om det kan vere formålstenleg å gjere ei omlegging i retning av eit einspora system, det vil seie éin prosess der ein eller fleire reaksjonar - straff og tvangsvedtak - blir bestemte samtidig. Ei tilsvarande reform blei gjennomført på eit anna område for nokre år sidan, ved at domstolane i saker om brot på vegtrafikklova både fastset straff og tap av føreretten. Ei slik ordning kan gjere det lettare å tilpasse innhaldet i dei ulike reaksjonane til kvarandre, til dømes slik at det ved fastsetjinga av ei eventuell tvangsplassering blir teke omsyn til at det

⁶³ St.meld. nr. 20 (2005-2006) Alternative straffereaksjonar overfor unge lovbyrtrarar

⁶⁴ St.meld. nr. 20 (2005-2006) pkt. 1.1

(også) vil bli tildømt ei fengselsstraff. Regjeringa vil komme tilbake til dette i samband med oppnemninga av utvalet som er nemnt i innleiinga."⁶⁵

De kommer altså med svært konkrete forslag til endringer, og med en begrunnelse til at et samkjørt reaksjonssystem vil være bra for unge lovbrøytare. Et institusjonsopphold vil gjøre barnet bedre rustet og klar til å gå tilbake til samfunnet, hvilket man ikke blir i fengsel. Man kan også spørre seg om dette ville være spesielt lønnsomt for barn med atferdsvansker.

Regjeringa har også et forslag om at ”dersom behovet for fengsling er til stades, skal hovudregelen vere bruk av fengslingsurrogat framfor fengsel når den sikta er under 18 år. Regjeringa ønskjer at barnevernsinstitusjonar i stor grad skal brukast som fengslingsurrogat”.⁶⁶

I dag er det også mulig å sone og fullføre varetekt i barnevernsinstitusjon, jfr. strpl. § 188 annet ledd og straffegjennomføringsloven⁶⁷ § 12. Dette blir imidlertid ikke det samme som forslaget om å ha et enspora system, fordi dette ikke er et alternativ til tvangsplassering. Man må fortsatt saksbehandles av både påtalemyndighet og barnevern. Plassering i institusjon som straff, vil eventuelt kunne bety et ekstra lang institusjonsopphold; for eksempel først med hjemmel i bvl. § 4-24 og deretter med hjemmel i en straffebestemmelse.

Et tverretatlig samarbeid begrunnes ytterligere: ”Ungdomskriminaliteten er svært skadeleg både for ungdommen sjølv, for ofra og for samfunnet. Sjølv små tiltak som kan bidra til å snu ei negativ utvikling vil derfor ha stor verdi. Det er ikkje nok å reagere på lovbrøta, men vel så viktig å gripe fatt i grunnane som ligg bak kriminaliteten og gjere noko med dei. Den unge må sjølv vere motivert for endring og samfunnet må bidra ved å leggje til rette for at vedkommande kan gjere ein eigen innsats for å endre det kriminelle handlingsmønsteret sitt.” Videre uttales det i tredje avsnitt at det ”bør utviklast eit tettare samarbeid mellom rettsvesen og barnevern. Straffelova og barnevernlova bør gjennomgåast med tanke på å få dette til. Det er også viktig å utvikle vidare samarbeidet mellom barnevernet og kriminalomsorga om oppfølging både før, under og etter straffegjennomføring”.⁶⁸

⁶⁵ St.meld. nr. 20 (2005-2006) pkt. 2.3

⁶⁶ St.meld. nr. 20 (2005-2006) pkt. 1.3

⁶⁷ Lov om gjennomføring av straff mv. 18. mai 2001 nr. 21

⁶⁸ St.meld. nr. 20 (2005-2006) pkt. 5.3

6.3.3 Rundskriv Q-16/2007

Mens stortingsmeldingen foreslår å endre dagens regler, tar dette rundskrivet utgangspunkt i de gjeldende reglene. Regjeringen ønsker her å få best mulig utnyttelse av dagens regler bare ved å ha riktig fokus, som i dette rundskrivet er ”Forebyggende innsats for barn og unge”. Rundskrivet er med andre ord en oppfordring til kommunene til å satse mer på forebyggende barne- og ungdomsarbeid. Dette mener regjeringen at man kan få bedre til ved at staten gir mer økonomiske midler og mer opplæring som fører til mer kunnskap. Regjeringen oppfordrer også til ”metodeutvikling og forskning som kan bidra til at det arbeidet som gjøres faktisk fungerer og kommer barn og unge til gode.”⁶⁹

Regjeringen kommer så med ulike forslag til hvordan man skal få til et bedre forebyggende arbeid. Dette behandles ikke nærmere, unntatt det som sies om at ”kommunene må ha en helhetlig tilnærming og ikke nøye seg med en strategi for rusproblemer, en annen for ungdom som begår kriminalitet osv.”⁷⁰ Videre uttales: ”Barn og unge lever ikke sine liv innenfor sektorgrenser. En del barn og unge har omfattende og sammensatte problemer og har behov for hjelp fra flere tjenester. Da er det viktig at disse tjenestene samarbeider og er mest mulig samkjørte. Et godt samarbeid forutsetter også at de som jobber med barn og unge har tilstrekkelig kunnskap, blant annet om plikt og adgang til å videreformidle opplysninger.”⁷¹ Rundskrivet gir så eksempler på løsninger: ”Flere kommuner har de senere årene opprettet egne stillinger som oppvekstkoordinatorer blant annet for å sikre en bedre samordning av tjenestetilbudet. Andre har organisert tjenester rettet mot barn og unge i egne enheter eller etater.”⁷²

⁶⁹ Rundskriv Q-16/2007 s. 2

⁷⁰ Rundskriv Q-16/2007 s. 4

⁷¹ Rundskriv Q-16/2007 s. 7

⁷² Rundskriv Q-16/2007 s. 8

7.0 Er det mulig å ha et samarbeid med dagens regler? Noen konklusjoner

Et samarbeid kan utøves på ulike stadier av det som kan være en lang prosess. Sakene kan i praksis ofte gå litt frem og tilbake og det kan derfor også være utakt mellom hvor lenge man har kjent til sakene. En sak som barnevernet har vært inne i, i mange år, kan være helt ny for politiet. Jeg vil nå fremstille prosessen på en forenklet måte ved å sette opp tre ulike trinn.

Barneverntjenesten og politiet kan samarbeide om barnet fra den første dagen en av etatene blir kontaktet. På dette trinnet kan man tenke seg at atferdsvanskene ikke er så svært alvorlige enda, og lovbruddet som ble begått er også av beskjedne art. Da vil det viktigste være å forsøke å hindre at barnet utvikler en kriminell atferd. Dersom etatene står sammen når de møter barnet for første gang kan de få mer tillit utad, yte større respekt og ikke minst gi et bedre forebyggende tilbud.

Dersom det er politiet som blir kontaktet, er det ikke noen lover som hindrer barneverntjenesten i å være med. Derimot vil taushetsplikten i de aller fleste tilfeller hindre barnevernet i å ta med seg politiet i motsatt tilfelle.

Neste trinn i prosessen vil være når barnevernet må vurdere om det er grunnlag for tvangsplassering etter bvl. § 4-24 og lovbruddene er blitt alvorligere og kanskje hyppigere. For det første vil det da være viktig å ha en god informasjonsutveksling mellom etatene; som oftest fra politi til barnevern pga taushetspliktreglene. Spesielt er opplysningene fra etterforskningen svært viktig for begge. Dersom barnet er under 15 år, har politiet en samarbeidsmulighet ved at de kan overføre saken til barnevernet.

Det er fra lovgivers side gitt gode muligheter til et samarbeid mellom etatene på dette trinnet.

Til slutt kan begge etatene komme til det punktet hvor saken er blitt så alvorlig at de må iverksette reaksjoner. Barneverntjenesten får fattet vedtak om å iverksette tvangsplassering og påtalemyndigheten går til rettssak.

Å koordinere disse tiltakene er vanskeligere. Barnevernet kan ikke la være å gå til fylkesnemnda med sin sak pga at de vet at det er en etterforskning på gang, eller omvendt. Det er heller ikke slik at barnevernet og politiet kunne samarbeidet om å ta barnet inn for samme domstol. Barneverntiltak er ikke straff etter norsk rett, og det er derfor ikke snakk om å for eksempel tilby tvangsplassering på institusjon i stedet for straff. Etter kjennelsen i Rt. 2004 s. 1368 er det fastslått at barnet både kan tvangsplasseres og straffeforfølges.

Etter dette er det min mening at det i dag er mulig å ha et samarbeid på et tidlig tidspunkt i prosessen, men at det er opp til hver enkelt kommune hvordan – og i hvor stor grad – det gjøres. Samarbeidet vil i hovedsak være informasjonsutveksling og overføring av saken fra politiet til barnevernet når det gjelder barn under 15 år. Dersom begge etatene kommer til at de må iverksette tiltak – tvangsplassering på institusjon og straffeforfølgelse – er dette på grunnlag av helt ulike vilkår. Den siste delen av prosessen skjer derfor hovedsaklig uten samarbeid.

Det ser etter dette ut som om det er størst muligheter for å kunne fremme et bedre samarbeid ved å gjøre lovendringer på det tredje trinnet i prosessen.

8.0 Litteraturliste

8.1 Litteratur

Andenæs, Johs., *Alminnelig strafferett*, 5. utgave (Oslo 2005)

Dahl, Tove Stang, *Barnevern og samfunnsvern*, (Oslo 1992)

Eckhoff, Torstein, *Rettskildelære*, 5. utgave (Oslo 2001)

Eckhoff, Torsten og Eivind Smith, *Forvaltningsrett*, 7. utgave (Oslo 2003)

Lindboe, Knut, *Barnevernrett*, 4. utgave (Oslo 2003)

Lindboe, Knut, ”Barnevern og strafferett. Høyesterett og EMK”, *Tidsskrift for familierett, arverett og barnevernrettslige spørsmål*, 2004 (FAB-2004-72)

Ofstad, Kari og Randi Skar, *Barnevernloven*, (Oslo 2004)

8.2 Domsregister

8.2.1 Dommer/ Kjennelser

Rt. 1995 s. 20

Rt. 2003 s. 1671

Rt. 2003 s. 1827

Rt. 2004 s. 1368

8.2.2 Fylkesnemndsvedtak

FNV-2006-184-AGD

FNV-2006-255-ROG

FNV-2006-182-HSF

FNV-2006-289-HSF

FNV-2007-3-AGD
FNV-2007-326-ROG
FNV-2007-35-TRO
FNV-2007-26-TEL
FNV-2007-53-AGD
FNV-2007-4-TRO
FNV-2007-17-TRO

8.3 Offentlige dokumenter

Ot.prp. nr. 3 (1976-1977)
Ot.prp. nr. 44 (1991-1992)
Ot.prp. nr. 106 (2001-2002)

NOU 1985:18 Lov om sosiale tjenester m.v.

St.meld. nr. 20 (2005-2006) Alternative straffereaksjonar overfor unge lovbytarar

Innst. O. nr. 80 (1991-1992)

Rundskriv Q-16/2007 Forebyggende innsats for barn og unge

8.4 Lover

Grunnloven 17. mai 1814
Straffeloven 22. mai 1902 nr. 10
Tvistemålsloven 13. august 1915 nr. 6
Forvaltningsloven 10. februar 1967
Lov om strafferegistrering 11. juni 1971 nr. 52
Barneloven 8. april 1981 nr. 7
Straffeprosessloven 22. mai 1981 nr. 25
Sosialtjenesteloven 13. desember 1991 nr. 81

Barnevernloven 17. juli 1992 nr. 100

Lov om kommuner og fylkeskommuner 25. september 1992 nr. 107

Politielloven 4. august 1995 nr. 53

Menneskerettsloven 21. mai 1999 nr. 30

Lov om gjennomføring av straff mv. 18. mai 2001 nr. 21

8.5 Konvensjoner

Barnekonvensjonen

EMK

8.6 Internetthenvvisninger

Statistisk sentralbyrå – www.ssb.no

Regjeringens nettsider – www.regjeringen.no - Pressemeldinger